

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Самохвал Олеся Олександрівна

УДК 378:338.48:811.112(415)(043.3)

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН ЗАХІДНОЇ
ЄВРОПИ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки
011 – науки про освіту

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Вінниця – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України
Гуревич Роман Семенович,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
директор Навчально-наукового інституту педагогіки,
психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації,
м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України
Гриньова Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка,
декан природничого факультету, м. Полтава;

доктор педагогічних наук, професор,
Авшенюк Наталія Миколаївна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені
І. Зязюна НАПН України,
завідувач відділу зарубіжних систем педагогічної
освіти і освіти дорослих, м. Київ;

доктор педагогічних наук, професор,
Бідюк Наталя Михайлівна,
Хмельницький національний університет, завідувач
кафедри практики іноземної мови та методики
викладання, м. Хмельницький.

Захист відбудеться «18» червня 2020 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп. 2, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (вул. К. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001) та на сайті університету за адресою: info@vspu.net. Автореферат розісланий «17» травня 2020 року

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Розвиток системи туристичної освіти (далі – ТО) характеризується визначальним вектором становлення національної і світової економіки, а також значним соціокультурним феноменом міжрегіонального та міжнародного співробітництва. Необхідність модернізації ТО в закладах вищої освіти (далі – ЗВО) України спричинена економічними й освітніми процесами, зокрема впливом глобалізації на формування нових тенденцій розвитку національного ринку туристичних послуг і потребою забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної системи ТО на європейському ринку освітніх послуг. Поліаспектне дослідження прогресивних тенденцій розвитку ТО у ЗВО німецькомовних країн Західної Європи, а саме Німеччини, Австрії, Швейцарії, Люксембургу та Ліхтенштейну сприятиме збагаченню наукових поглядів вітчизняних учених новими ідеями щодо трансформації та модернізації системи туристичної освіти в Україні.

Основні напрями реформування освітньої галузі, зокрема вищої туристичної освіти (далі – ВТО), містяться у засадах Законів України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2018 р.), «Про освіту» (2017 р., зі змінами 2018 р.), «Про Туризм» (2015); «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» (2015); указу Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013); «Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016); «Національної рамки кваліфікацій (2019)»; «Стандарті вищої освіти України: бакалаврський рівень, галузь знань 24 «Сфера обслуговування», спеціальність 242 «Туризм»» (2018).

Результати аналізу сучасних наукових джерел свідчать, що в теорії і практиці ТО нагромаджено значний досвід, який може стати основою розвитку її системи. Зокрема: визначено філософські й культурологічні аспекти становлення ТО (В. Антоненко, І. Зязюн, В. Зимняя, Л. Кнодель, А. Коломієць, Я. Любивий, В. Лях, В. Пазенок, Т. Пархоменко, В. Федорченко, Н. Хмілярчук, Г. Цехмістрова та ін.); досліджено економічні питання туризму (економіка, менеджмент, маркетинг) (І. Афанасенко, Д. Басюк, А. Бергман, М. Бондаренко, О. Войтушенко, І. Ганопольський, Г. Дудка, В. Кифяк, Л. Коржилов, Т. Кукліна, С. Посохов, Е. Артем'єв, Т. Ткаченко, Л. Устименко, В. Цибух та ін.); вивчено теоретичні та практичні аспекти ТО (Л. Безкоровайна, Н. Бідюк, Н. Бондар, Н. Войнаровська, Г. Черній, Л. Козак, Н. Коніщева, І. Кухта, В. Лозовецька, Н. Машика, Х. Плецан, Л. Поважна, Т. Сокол, К. Трофімук, І. Філоненко, М. Черезова та ін.); здійснено аналіз особливостей використання інформаційних технологій у ТО (Е. Афонін, В. Биков, С. Босєдов, Р. Гуревич, К. Куприна, А. Мараховський, В. Пустовіт, О. Сердюк, В. Соловійов, Ю. Триус, Т. Трусова, Е. Фалько та ін.); проведено наукову розвідку основ туризмології у педагогічній науці (Н. Авшенюк, О. Виноградова, М. Гриньова, А. Дурович, В. Квартальний, Л. Кнодель, В. Котляров, Л. Лук'янова, Л. Любіцева, Н. Ничкало, М. Паньків, В. Федорченко, Н. Фоменко та ін.).

Узагальнюючи зарубіжні наукові праці філософів, психологів, педагогів, економістів, соціологів, істориків, географів, можна виокремити такі напрями досліджень: загальні питання становлення й розвитку ТО (П. Гамбл (Gamble, P.),

Ф. Гоу (Go, F.), В. Лапаж (Lapage, W.), Т. Паверс (Powers, T.), К. Патлоу (Partlow, C.), А. Поллок (Pollock, A.), Д. Річі (Ritchie, J.), М. Хайвуд (Haywood, M.), Д. Хусс (Huss, J.), Е. Шафер (Shafer, E.), Д. Еванс (Evans, J.), Т. Баум (Baum, T.)); питання забезпечення якості ТО (Дж. Банк (Bank, J.), К. Вітт (Witt, C.), Дж. Ніколлс (Nicholls, J.), А. Парасураман (Parasuraman, A.), Р. Хілл (Hill, R.)); проблеми мотивації та адаптації у сфері ТО (К. Амес (Ames, C.), Р. Амес (Ames, R.), А. Ашман (Ashman, A.), К. Аргіріс (Argyris, C.), Р. Аткинсон (Atkinson, R.), Д. Аусабель (Ausubel, D.), Д. Банністер (Bannister, D.), А. Бандура (Bandura, A.), Дж. Брофі (Brophy, J.), Є. Десі (Deci, E.), Г. Марш (Marsh, H.), Р. Райян (Ryan, R.), О. Хелмер (Helmer, O.) Р. Шульман (Schulman S.)).

Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень засвідчує, що вивчення тенденцій розвитку ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи не набуло системного вивчення, унаслідок чого відсутня цілісна й узагальнена аналітика досвіду реформування системи ТО в ЗВО означених країн.

На особливу увагу вітчизняних компаративістів заслуговують модернізаційні процеси в системі ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи, спрямовані на її узгодження із запитами сучасного світового ринку праці, оскільки економічні, політичні, соціальні й технологічні перетворення в цих країнах відбуваються із випередженням у порівнянні з Україною, що дозволяє виявити прогресивні ідеї та можливості їх адаптації до національних освітніх реалій. Системне вивчення досвіду німецькомовних країн Західної Європи сприяє обґрунтуванню перспективних напрямів розвитку вітчизняної ВТО, подолання наявного розриву між українськими та європейськими досягненнями. Розв'язання цих важливих завдань гальмується низкою суперечностей, зокрема між:

- об'єктивною потребою врахування тенденцій розвитку вітчизняної ТО університетського рівня, прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців туристичної галузі та їх недостатньою дослідженістю у вітчизняній педагогічній науці і, як наслідок, частим ігноруванням при використанні в педагогічній практиці;

- різноманітністю моделей ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи і потребою у створенні умов, що сприяють ефективному формуванню загальноєвропейського простору ВТО з уведенням уніфікованої системи підготовки кадрів для туристичної галузі;

- посиленням інтересу до конструктивного досвіду з модернізації туристичної освіти в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи та відсутністю цілісного педагогічного дослідження тенденцій її розвитку;

- різними перспективними очікуваннями в процесі створення освітніх систем університетського рівня в туризмі та недостатньою координацією між учасниками освітнього процесу, зокрема державними та місцевими інституціями, соціальними партнерами, ЗВО туристичного спрямування в німецькомовних країнах Західної Європи;

- динамічним розвитком систем ТО у німецькомовних країнах Західної Європи та потребою цілісного вивчення інноваційних ідей європейського досвіду, їх реалізації в оновленні системи ВТО в Україні;

– потребою запровадження реформаційних процесів у системі ВТО України відповідно до стандартів німецькомовних країн Західної Європи для прогнозування можливих якісних змін та недостатнім обґрунтуванням концептуальних засад розвитку системи ТО в Україні.

Подоланню названих суперечностей може суттєво сприяти виокремленню й обґрунтуванню тенденцій розвитку ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи з метою імплементації окремих досягнень для реформування та європеїзації української системи ВТО.

Необхідність розв’язання означених суперечностей, відсутність цілісного порівняльного дослідження тенденцій розвитку ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи, соціально-економічна потреба в модернізації ТО у вітчизняних ЗВО, недостатня теоретична і практична розробленість проблеми зумовлюють актуальність теми дослідження – **«Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах німецькомовних країн Західної Європи»**, за спеціальністю 13.00.01 – *загальна педагогіка та історія педагогіки (011 – науки про освіту)*. Надалі в тексті термін «вищий навчальний заклад» буде змінено на «заклад вищої освіти» («Закон про освіту» (2018)).

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету «Інноваційні технології формування іншомовної професійної компетенції фахівців економічної сфери» (№ 0119U100088), де роль автора полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Тема дослідження була затверджена вченою радою Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (протокол № 8 від 02 листопада 2015 року) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні Національної академії педагогічних наук України (протокол № 8 від 15 грудня 2015 року).

Мета дослідження полягає у виявленні тенденцій розвитку ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи та обґрунтуванні можливостей використання прогресивних ідей досвіду цих країн в інноваційному розвитку системи ТО України.

Об’єкт дослідження – розвиток ТО в німецькомовних країнах Західної Європи.

Предмет дослідження – тенденції розвитку ТО в ЗВО німецькомовних країнах Західної Європи.

Відповідно до об’єкта, предмета та мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку ТО у німецькомовних країнах Західної Європи.
2. Визначити основні етапи розвитку ТО в німецькомовних країнах Західної Європи.

3. Схарактеризувати системи ТО німецькомовних країн Західної Європи, виявити загальні та специфічні тенденції їх розвитку за визначеними критеріями; розробити уніфіковану модель ТО німецькомовних країн Західної Європи.

4. Дослідити напрями модернізації ТО в ЗВО німецькомовних країнах Західної Європи.

5. Провести порівняльний аналіз тенденцій розвитку ВТО в Україні та німецькомовних країнах Західної Європи за визначеними критеріями;

6. Означити перспективи розвитку системи ВТО в Україні в контексті євроінтеграційних процесів на основі творчого використання прогресивних ідей досвіду німецькомовних країн.

7. Розробити навчально-методичний комплекс із урахуванням критичного аналізу інноваційного досвіду організації ВТО у ЗВО німецькомовних країн Західної Європи для його подальшого впровадження в освітній процес ЗВО туристичного спрямування України.

Територіальні межі дослідження охоплюють держави Європейського Союзу (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Люксембург і Ліхтенштейн) та Україну.

Хронологічні межі дослідження тенденцій розвитку ТО у ЗВО німецькомовних країн Західної Європи охоплюють період другої половини XIX – початку XXI століття. Нижня хронологічна межа пов'язана зі становленням туризму як економічної сфери діяльності в німецькомовних країнах Західної Європи (1800-1850 pp.) та появою першого освітнього закладу туристичного спрямування – Лозанський коледж готельного менеджменту (*фр. Ecole hôtelière de Lausanne, HEL*) (Швейцарія (1893)). Верхня хронологічна межа (2019) дозволяє проаналізувати сучасний етап реформування та модернізації системи ТО в німецькомовних країнах як наслідок сталого розвитку туризму та впливу глобалізації на економічну та освітню сфери діяльності.

Концептуальні ідеї дослідження потребують обґрунтування на методологічному, теоретичному і практичному рівнях із застосуванням системного, міждисциплінарного, синергетичного, компетентнісного, акмеологічного, полікультурного, кластерного та прогностичного підходів наукового пізнання.

Методологічний рівень концепції визначає взаємозв'язок та взаємодію принципів об'єктивності, усебічності, єдності історичного й логічного, системності та цілісності, детермінізму та відповідає вимогам вірогідності, надійності та доказовості.

Інтерпретація проблеми тенденцій розвитку ТО з урахуванням зазначених вище методологічних принципів віддзеркалюється в детальному дослідженні чинників, які визначають напрями розвитку ВТО німецькомовних країн Західної Європи; адекватності підходів і засобів наукового пошуку, які сприяють здобуттю об'єктивної та всебічної інформації стосовно об'єкта дослідження, унеможливають однобічність, упередженість та суб'єктивність аналізу досліджуваних фактів і явищ.

Методологічний концепт дослідження відображає філософські, соціальні, історичні, загальнонаукові, міждисциплінарні основи ТО, зокрема: теорію пізнання, діалектичний принцип взаємозв'язку та взаємозумовленості

закономірностей і явищ соціальної дійсності, принцип єдності історичного і логічного, системності і цілісності, детермінізму й розвитку.

Теоретичний рівень концепції визначає низку ключових категорій і понять, без яких неможливе розуміння сутності предмета дослідження. На основі встановлених логічних зв'язків між поняттями, які використовуються у вітчизняному та німецькомовному науково-освітньому просторі, сформовано науковий тезаурус тенденцій розвитку ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи. Теоретичний рівень концепції завдяки аналізу і синтезу, абстрагуванню й схематизації дозволив створити узагальнену модель ТО в німецькомовних країнах Західної Європи, у якій враховано спільні та відмінні концептуальні засади і тенденції розвитку ТО. Становлення ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи дає можливість прогнозувати напрями її модернізації в Україні, проектувати компоненти освітніх програм, удосконалювати організаційні форми і методи, освітні технології з метою їхнього системного використання в процесі організації ТО університетського рівня.

Практичний рівень концепції окреслює прикладний аспект дослідження і базується на обґрунтуванні ідей прогресивного досвіду організації ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи. Практичний рівень має на меті виокремлення із зарубіжного досвіду напрямів удосконалення ТО в ЗВО України, зокрема: диверсифікації та гнучкості освітніх програм для спеціальності «Туризм», «Міжнародний туризм», «Менеджмент туризму» з можливістю здобуття додаткових кваліфікацій завдяки запровадженню освітніх курсів за вибором здобувачів вищої освіти, посиленню практичної складової системи ТО в ЗВО, залучаючи до освітнього процесу фахівців туристичної сфери діяльності та туристичні підприємства як майстерні для набуття майбутніми фахівцями практичних умінь і навичок (дуальна модель ВТО).

Практичний аспект концепції передбачає розробку рекомендацій для творчого використання ідей модернізації вищої ТО в ЗВО Україні на основі критичного аналізу інноваційного досвіду туристичної освіти в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи.

Для розв'язання дослідницьких завдань використано комплекс **методів дослідження**, зокрема *теоретичних*: аналіз і синтез – для виокремлення специфічних особливостей і спільних ознак ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи; узагальнення, *педагогічне проектування і моделювання* – у процесі побудови узагальненої моделі ТО в німецькомовних країнах Західної Європи; *порівняльно-історичний метод* – зіставлення соціально-економічних, політичних і освітніх фактів, явищ і результатів для означення тенденцій розвитку ТО в німецькомовних країнах Західної Європи; *структурно-логічний метод* уможливив розгляд розвитку соціальних та освітньо-культурних процесів та виокремлення їхніх основних компонентів; *класифікаційно-аналітичний* слугував для дослідження структури та аналізу моделей ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи, а також визначення її концепції; *кількісний проблемно-порівняльний аналіз* дозволив провести дослідження нормативно-правової бази, визначити освітньо-кваліфікаційні вимоги до змісту, організаційних форм і методів організації ТО в німецькомовних країнах Західної Європи, виявити

суперечності та обґрунтувати шляхи їхнього подолання; *проблемно-прогностичний метод* допоміг окреслити напрями імплементації кращого досвіду розвитку та модернізації ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи в ЗВО України.

У процесі дослідження використано також *емпіричні* методи: пошуково-бібліографічний – для вивчення, систематизації та класифікації джерельної бази (науково-педагогічної, методичної літератури, нормативно-правових документів, періодики); аналіз освітніх програм підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи, інтернет-ресурсів, практичного досвіду закладів ВТО в німецькомовних країнах для виокремлення позитивних ідей та напрямів їхньої імплементації в систему ТО України; пошук емпіричних даних функціонування систем ТО німецькомовних країн Західної Європи з метою вивчення практичного досвіду її організації в ЗВО; графічне моделювання для наочної презентації узагальненої інтегрованої моделі ТО в німецькомовних країнах Західної Європи.

Поєднання цих методів забезпечило вибір і аналіз джерельної бази, визначення концептуальних положень, достовірність отриманих результатів та узагальнення висновків дослідження.

Теоретичну основу дослідження становлять філософські засади сучасної парадигми освіти, що формують основні положення загальної і професійної педагогіки: філософські основи розвитку сучасної освіти (Н. Абашкіна, А. Андрущенко, В. Антоненко, Л. Беляєва, А. Валіцкая, С. Гончаренко, А. Запесоцкий, І. Зязюн, М. Каган, А. Льовіцкая, В. Лутай, Я. Любівий, В. Пазенок, Ю. Яковенко); концептуальні ідеї теорії неперервної освіти (Н. Авшенюк, С. Архангельський, В. Бебик, Д. Кареллі (Carelli, D.), В. Леднев, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, О. Овчарук, О. Огієнко, С. Сисоєва, Н. Фоменко); теорії і технології сучасних освітніх систем (В. Безпалько, А. Беляєва, В. Биков, Л. Буркова, Л. Василюк, Р. Гуревич, Т. Ільїна, А. Леонтьєв, А. Ліферов, А. Лігоцький, О. Локшина, Г. Лукічев, Р. Пахоцинський, Г. Цехмістрова, Д. Чернілевський); взаємозумовленість педагогічних явищ і процесів у вищій школі (А. Алексюк, В. Байденко, М. Євтух, О. Єгорова, Н. Замкова, В. Сафонова, Г. Симухин, В. Соколов, В. Солощенко, Н. Стадник); психологічні основи особистісно орієнтованого навчання, індивідуалізація та диференціація навчання (О. Акімова, Л. Возняк, Р. Загнибіда, О. Леонтьєв, А. Маркова, О. Пехота, В. Рибалка, С. Смирнов, Н. Тализіна, В. Штифурак); педагогічні теорії адаптації і мотивації навчання (Т. Землякова, О. Злобіна, О. Тихонович, С. Селіверстов і ін.); управління якістю підготовки фахівців і рейтингова оцінка знань у ЗВО (Т. Алексеєнко, А. Андришук, А. Аніщенко, Г. Антоненко, В. Байденко, Н. Бідюк, Л. Грибова, М. Гриньова); світовий досвід вивчення професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму (В. Грайнерт (Greinert, W.), Х. Детмер (Dettmer, H.), Т. Кірстгес (Kirstges, T.), М. Коль (Cole, M.), О. Шнайдер (Schneider, O.), К. Штратман (Stratmann, K.) (Німеччина); Т. Бігер (Bieger, T.), К. Ваєрмер (Weiermair, K.), П. Келлер (Keller, P.), Х. Мюллер (Müller, H.), Л. Падуреан (Padurean, L.); К. Шваб (Schwab, K.), М. Шванінгер (Schwaninger M.)

(Швейцарія); **Г. Бергер** (Berger, G.), Л. Леснінг (Lassnigg L.), У. Пізано (Pisano, U.), К. Хокель (Hoeckel, K.) (Австрія); Д. Айрі (Airey, D.), Т. Баум (Baum, T.), К. Дженкінс (Jenkins, C.), К. Купер (Cooper, C.), К. Раєн (Ryan, C.), М. Сігала (Sigala, M.), Дж. Трайб (Tribe, J.) (Велика Британія); М. Боннштайн (Bornstein, M.), Дж. Брунер (Bruner, J.), Дж. Пейн (Pine, J.) (США); О. Зверєва, Г. Зоріна, І. Зорін, Д. Єрмілова, П. Канивец, В. Квартальнов, Д. Лякішев, Л. Ляшева, І. Петрунь, Е. Полякова, Л. Рауткіна, О. Сеселкін (Росія).

Важливе значення також мають міжнародні документи, зокрема матеріали «Брюггського Комюніке» щодо зміцнення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на період 2012 – 2020 рр., Осацька декларація тисячоліття (2001) щодо сприяння розвитку ТО, Резолюція 70-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН (2015) щодо сталого розвитку туризму, Середньострокові стратегії ЮНЕСКО на 2014 – 2021 рр. (2014); Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005), Європейська Рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (2008); Стратегія «Європа 2020» (2010), «Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (2015); Проєкт «Гармонізація освітніх структур у Європі» (2000); звіти Організації економічного співробітництва та розвитку (2014-2017 рр.) та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* виконано цілісний системний порівняльно-педагогічний аналіз системи ВТО німецькомовних країн Західної Європи; виявлено сучасні тенденції розвитку ТО в ЗВО німецькомовних країн; представлено етапи розвитку ВТО німецькомовних країн Західної Європи у форматі авторської періодизації, в основу яких покладено хронологію розвитку її нормативної, дисциплінарної, інституційної та економічної складових; здійснено порівняльний аналіз систем ТО німецькомовних країн Західної Європи, виявлено загальні та особливі тенденції; розроблено авторську уніфіковану модель ВТО німецькомовних країн Західної Європи; обґрунтовано напрями модернізації ТО в ЗВО німецькомовних країнах Західної Європи, зокрема *англізація, інтернаціоналізація та діджиталізація*; здійснено порівняльний аналіз систем ТО німецькомовних країн Західної Європи та України за означеними критеріями; сформульовано перспективи розвитку системи ТО в Україні в контексті євроінтеграційних процесів на основі творчого використання прогресивних ідей досвіду німецькомовних країн;

– *уточнено* понятійно-категоріальний апарат у двох площинах «туризмологія» та «педагогіка»; нормативно-правову основу функціонування ТО в німецькомовних країнах Західної Європи; передумови розвитку ТО в німецькомовних країнах Західної Європи з урахуванням особливостей впливу зовнішніх та внутрішніх чинників;

– *подальшого розвитку* набули положення щодо визначення структури та функцій ТО в німецькомовних країнах Західної Європи; упровадження інноваційних педагогічних технологій ТО в ЗВО України; обґрунтування напрямів розвитку соціального партнерства на загальнодержавному, регіональному рівнях та на рівні закладу вищої освіти задля підвищення якості

ВТО в Україні.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено в систему ВТО навчально-методичний комплекс для *першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*: тематичні плани з дисциплін «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та «Друга іноземна мова» для здобувачів освітнього ступеня (далі – ОС) «бакалавр» спеціальностей «Туризм», «Менеджмент туристичної індустрії», програма та робоча програма з дисципліни «Друга іноземна мова» для здобувачів ОС «бакалавр» спеціальностей «Менеджмент туристичної індустрії», завдання до практичних занять із дисципліни «Друга іноземна мова» для здобувачів ОС «бакалавр» галузі знань «Сфера обслуговування» усіх спеціальностей, навчальний посібник з ділової німецької мови «Deutsch. Geschäftsführung und Handels Korrespondenz» для здобувачів ОС «бакалавр» усіх спеціальностей, Ділова гра «Geschäftsverhandlungen mit oder ohne Konflikten» з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (німецька)» для здобувачів ОС «бакалавр» усіх спеціальностей; для *другого (магістерського) рівня вищої освіти*: навчальний посібник «Державне регулювання міжнародного туризму в німецькомовних країнах Західної Європи» для здобувачів ОС «магістр» спеціальностей «Туризм», «Міжнародний туризм», навчальний посібник «Туристична освіта Німеччини, Австрії та Швейцарії: історична ретроспектива та сучасний стан» для здобувачів ОС «магістр» спеціальностей «Туризм», «Міжнародний туризм».

Матеріали дослідження, його положення та висновки мають міждисциплінарний характер та можуть використовуватися при викладанні курсів «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогіка вищої школи», «Туризмологія», для написання наукових праць, підготовки підручників і навчальних посібників із питань ТО, професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в ЗВО європейських країнах. Фактологічний матеріал і джерельна база дослідження можуть бути підґрунтям для наукових розвідок здобувачів вищої освіти, магістрантів, аспірантів, докторантів із проблем розвитку ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи.

Особистий внесок здобувача. Усі представлені в дисертації наукові результати одержані самостійно. В опублікованих у співавторстві працях особистий внесок автора полягає у тому, що узагальнено теоретико-методологічні особливості професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в ЗВО України [7; 8; 24]; висвітлено аспекти застосування інноваційних педагогічних технологій у процесі іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, зокрема елементи комунікативного тренінгу, ділова гра, коучінг, віртуальна екскурсія та інш. [9; 35; 37; 47]; визначено професійно важливі якості, які формуються в процесі білінгвальної іншомовної підготовки майбутніх фахівців сфери гостинності [6; 25]; обґрунтовано ефективність посилення підприємницької складової системи професійної освіти майбутніх фахівців економічних спеціальностей [23]; проаналізовано сучасні освітні пропозиції в ЗВО України з означенням низки їх переваг та особливостей [13].

Упровадження результатів дослідження. Положення, висновки й

рекомендації, розроблені на основі узагальнення дослідницьких матеріалів, упроваджено в навчальний процес Львівського інституту економіки і туризму (довідка № 01/66 від 16.05.2018 р.), Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету у викладанні дисциплін гуманітарного і фахового циклу для спеціальностей «Туризм» і «Готельно-ресторанна справа» (довідка № 01.01-48/549-1 від 11.04.2018 р.), Бердянського державного педагогічного університету кафедри міжнародних відносин та туризму (довідка № 57-26/630 від 22.05.2018 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 62 від 14.05.2018 р.), Інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (довідка № 06/564 від 12.12.2018 р.), кафедри міжнародного туризму Київського університету культури (довідка № 282/1 від 25.04.2018 р.).

Упровадження результатів дослідження здійснювалося в безпосередній педагогічній діяльності автора у ЗВО.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати роботи були представлені у вигляді доповідей і повідомлень на: *міжнародних конференціях*: «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору», (Київ, 2011), «Сучасність. Наука. Час. Взаємодія та взаємовплив» (Київ, 2011), «Deutsche Sprache in ukrainischen Kontext: Bildung und Entwicklung der Sprachkompetenz, kontrastive Untersuchungen und interkulturelle Kommunikation» (Одеса, 2012), «Інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації» (Вінниця, 2012), «Smart-освіта: ресурси та перспективи» (Київ, 2014), «With Learners for Life» (Macmillan Education, 2014), «Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України» (Вінниця–Кам'янець-Подільський, 2015), «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації» (Острог, 2015), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2016), «Туристична освіта: європейський вимір» (Львів, 2017), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2017), «Modern Methodology of Science and Education» (Варшава (Польща), 2018), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2018); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2020); *всеукраїнських конференціях*: «Актуальні проблеми педагогічної науки» (Миколаїв, 2011), «Соціальна педагогіка і соціальна робота: виклики сьогодення» (Тернопіль, 2015), «Актуальні проблеми сучасної транслятології, лінгвокраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації» (Вінниця, 2016; 2018; 2019), «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2017); *науково-методичних семінарах* кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (2012–2019 рр.), кафедри сучасних європейських мов Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (2013), кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

(2017–2019 рр.); кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2017–2019 рр.); *закордонному науковому стажуванні* для освітян на тему «*Ausbildung und Studium in Deutschland*» (Німеччина, 2016).

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук на тему «*Формування професійних якостей майбутніх фахівців митної справи в процесі фахової підготовки*» захищена в 2009 році. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено в 50 публікаціях: 1 монографія, 43 наукових статті, із них 19 у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 2 статті у закордонних періодичних виданнях, 1 стаття, що індексується у SCOPUS (Q2), 19 – у виданнях, що індексуються у інших науково-метричних базах даних, 3 – у закордонних виданнях, 8 у збірниках матеріалів наукових конференцій; укладено 3 навчальних посібники.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (539 найменувань, з них 311 – іноземними мовами) на 49 сторінках та 24 додатки на 75 сторінках (окремим томом). Повний обсяг дисертації становить 593 сторінки, основний текст займає 440 стор. Робота містить 69 таблиць і 10 рисунків на 40 стор. основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, аргументовано концепцію та методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про їх апробацію та впровадження.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні основи проблем розвитку туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи**» схарактеризовано базові поняття дослідження ТО; окреслено теоретико-методологічні основи дослідження; проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку туризму як передумови становлення ТО, узагальнено та структуровано подібні та особливі ознаки систем державного регулювання туристичної галузі та ТО в німецькомовних країнах Західної Європи.

Ефективності наукового дослідження сприяло уточнення понятійно-категоріального апарату в двох площинах «туризмологія» та «педагогіка». Розгляд категорій «тенденції», «туристична освіта» «педагогіка туризму» «туризм», «туризмознавство», «туристика» в науково-педагогічному дискурсі сприяв визначенню поняття «вища туристична освіта» та «тенденції розвитку вищої туристичної освіти». Зважаючи на поліаспектність феномена, міждисциплінарність наукового пошуку, ТО університетського рівня розглядаємо як соціально-педагогічне явище, спеціально організовану, цілісну, системну освітню діяльність у ЗВО та практичну діяльність на туристичному підприємстві як освітньому середовищі, що передбачає формування компетентного управлінця, теоретично та практично підготовленого до виконання різноаспектних професійних функцій із урахуванням парадигми сталого розвитку

туризму та відповідно до соціально-політичних, економічних і міжкультурних потреб суспільства. Тенденції розвитку ВТО розглядаємо як конкретне поняття, що охоплює напрями, систематичні прояви, умови, фактори, суперечності, що сприяють трансформуванню ТО в ЗВО на певних етапах її функціонування.

Бібліографічний аналіз проблеми розвитку ТО вможливив виокремлення основних напрямів, за якими організовано науковий пошук, а саме: теоретико-методологічні засади педагогіки туризму, концепції функціонування й розвиток систем ТО, їх прогностичне моделювання (О. Виноградова, В. Квартальний, Н. Конох, І. Кухта, В. Лозовецька, Л. Лук'янова, Х. Плецан, Л. Поважна, С. Сисоєва, М. Скрипник, Г. Цехмістрова та ін.); історія становлення й сучасні тенденції розвитку ВТО окремих німецькомовних країн Західної Європи (Л. Кнодель, В. Федорченко, Н. Фоменко); концептуальні положення порівняльної педагогіки туризму (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, К. Веймар, М. Гриньова, Н. Закордонець, О. Сеселкін, Д. Торопов та ін.); вплив сучасних економічних, філософських, соціологічних, педагогічних і психологічних теорій на ТО (А. Бергман, Г. Дудка, І. Зязюн, В. Зимняя, В. Кифяк, А. Коломієць, Т. Пархоменко, С. Посохов, Л. Устименко, Н. Хмілярчук, В. Цибух та ін.); концепції формування змісту ТО та використання інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі (В. Биков, Р. Гуревич, К. Куприна, А. Мараховський, О. Пехота, В. Пустовіт, О. Сердюк, В. Соловійов, Ю. Триус, Е. Фалько та ін.); змістові, організаційно-педагогічні й методичні засади організації ТО в досвіді німецькомовних учених (Г. Бергер (Berger, G.), Т. Бігер (Bieger, T.), К. Ваєрмер (Weiermair, K.), В. Грайнерт (Greinert, W.), Х. Детмер (Dettmer, H.), П. Келлер (Keller, P.), Т. Кірстгес (Kirstges, T.), М. Коль (Cole, M.), Л. Леснінг (Lassnigg L.), Х. Мюллер (Müller, H.), Л. Падуреан (Padurean, L.), У. Пізано (Pisano, U.), К. Хокель (Hoeckel, K.), К. Шваб (Schwab, K.), М. Шванінгер (Schwaninger M.), О. Шнайдер (Schneider, O.), К. Штратман (Stratmann, K.).

В основу вибору наукових підходів для розкриття досліджуваної проблеми було покладено тезу про те, що ТО в німецькомовних країнах Західної Європи є багатофакторною і багатовимірною динамічною системою, що зазнає постійних змін під впливом внутрішніх (соціально-економічних, культурних і освітніх запитів, міграційних тенденцій, необхідності оновлення національного ринку праці) та зовнішніх (глобалізації, посилення конкуренції на європейському та світовому ринках надання туристичних послуг, швидких темпів зростання освітньої та професійної мобільності, збільшення освітніх пропозицій на світовому просторі ТО) чинників, і, водночас враховує специфіку формування особистості майбутнього фахівця туристичної галузі, особливості функціонування професійного середовища з прогностичним урахуванням реалій сучасності. Відповідно до цього, науковим підґрунтям дослідження визнано: системний підхід – створення середовища ВТО як системи взаємопов'язаних підсистем, які поєднані на засадах цілісності, ієрархічності, структурованості, гнучкості, взаємодії та взаємозв'язку; історичний підхід – аналіз функціонування систем ТО німецькомовних країн Західної Європи в історичному спектрі та вплив

інновацій на їх реформування; синергетичний підхід – прогнозування можливого розвитку ТО в німецькомовних країнах Західної Європи на підставі розуміння віддалених у часі цілей; культурологічний – реалізація аналізованого процесу в полікультурному просторі, формування в суб'єктів міжкультурної толерантності; кластерний підхід – принципово новий рівень формування взаємин між закладами ВТО та туристичними підприємствами в німецькомовних країнах Західної Європи на основі організації дуальної освіти в умовах кластера, що не є типовим для системи ВТО; економічний підхід – аналіз туризму як внутрішньої, так і світової економіки з точки зору попиту і пропозицій, зайнятості населення в туристичній галузі німецькомовних країн Західної Європи, економічного розвитку та інші економічні чинники, вивчення яких дало змогу оцінити вплив розвитку туристичної галузі на реформування та модернізацію ТО в означених країнах; компетентнісний підхід – запровадження компетентнісно-орієнтованого навчання; випереджувальний, що віддзеркалює тенденцію до навчання через відкриття, навчання – через соціальний досвід.

Аналіз систем державного регулювання туристичної галузі та ТО в німецькомовних країнах Західної Європи дозволить означити їх подібності та особливості, зокрема: державне регулювання туризму та ТО здійснюється на федеральному (національні стратегії розвитку туризму та ВТО) та регіональному рівнях (розвиток місцевого туризму та ТО первинного та вторинного рівнів); відсутність уніфікованої законодавчої бази регулювання туризму; ВТО є складовою системи вищої професійної освіти; ТО здійснюється у закладах вищої професійної освіти як окремі напрями підготовки (за винятком Швейцарії, у якій функціонують спеціалізовані заклади ВТО); значний вплив федеральних та громадських туристичних організацій і спілок на формування змісту ВТО. З'ясовано, що регуляторна політика туристичної галузі і ТО сприяє поєднанню діяльності як державних, так і недержавних органів, які забезпечують розвиток галузі та підготовку кваліфікованих фахівців.

Законодавчі ініціативи останніх десятиліть щодо вдосконалення системи ТО в німецькомовних країнах Західної Європи дозволили визначити стратегічні орієнтири її реформування, спрямовані на популяризацію пропозицій ВТО; зміцнення взаємодії освітніх установ із галузевими підприємствами з метою упровадження дуальної системи ТО; стандартизацію професійно орієнтованих випускних іспитів; уніфікацію та спільне визнання дипломів ЗВО; розробку спеціальних програм для соціально незахищених та академічно неуспішних учнів; сприяння трудовій мобільності в Європі.

У другому розділі **«Основні етапи розвитку туристичної освіти в закладах вищої освіти німецькомовних країн Західної Європи»** досліджено генезу ТО, визначено етапи її розвитку; здійснено характеристику загальних тенденцій і локальних особливостей розвитку ТО в ЗВО німецькомовних країн; окреслено перспективні напрями модернізації освітньої діяльності у сфері туризму.

Розвиток системи ТО в німецькомовних країнах відбувався під впливом таких факторів (рис.1): економічного, інституційного, дисциплінарного, нормативного. Усі вони взаємопов'язані із тенденцією екстенсивності в ТО.

Подібне спрямування має кількісний вимір (сукупність спеціальностей і випускників) та територіальний (кількість вузів, що пропонують освітні ступені туристичного напрямку).

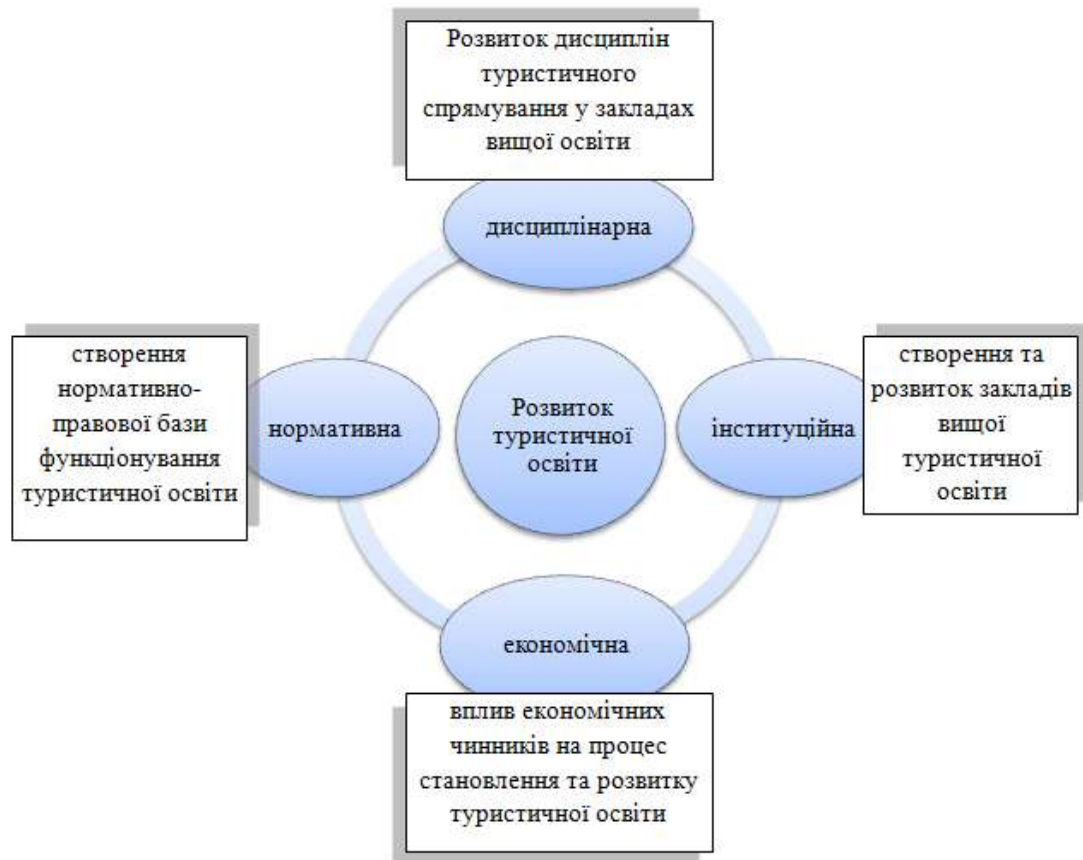

Рисунок 1. Основні складові розвитку туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи.

Етапи розвитку ВТО (табл. 1) в німецькомовних країнах Західної Європи охоплюють такі хронологічні межі: трансформаційний (50–70 рр. XX століття); організаційний (80–90 рр. XX століття); реформаційний (2000 р.–до нині). Домінантну роль на трансформаційному етапі відіграла економічна складова, а саме: становлення масового туризму (початок XX ст.) та переформатування діяльності суб'єктів господарювання на альпійському просторі, створення сімейних готельних комплексів, розробка та організація туристичних маршрутів, туристично-розважальних заходів. Наслідком стало формування інституційної структури неуніверситетської ТО (ремісничі (професійні) школи) та туризму як дискретної дисципліни. Поява першого університету прикладних наук (Німеччина (1979)) як провідного типу ЗВО туристичного спрямування в німецькомовних країнах Західної Європи сприяла створення інституційної структури ВТО. Характерними особливостями організаційного етапу є зміна недиференційованого, консервативного та економного туриста на вимогливого та свідомого індивідуаліста, активне входження провідних світових туристичних компаній на місцеві туристичні ринки німецькомовних країн Західної Європи, і,

як наслідок, збільшення попиту на освітні туристичні послуги, збільшення кількості закладів ВТО, диверсифікація освітніх пропозицій в системі ВТО. Новітній етап ознаменувався оптацією педагогіки туризму як окремого напрямку дослідження; появі нових форм туризму (зелений, екологічний, діловий) і підвищені попиту на ВТО.

Таблиця 1

Етапи розвитку вищої туристичної освіти в німецькомовних країнах
Західної Європи

Етап	Назва	Хронологічні межі	Характеристика
I	<i>трансформаційний</i>	50–70-ті рр. XX ст.	– створення нормативно-правової основи функціонування туристичної освіти; – поява інституційних структур вищої туристичної освіти; – формування туризму як дискретної дисципліни.
II	<i>організаційний</i>	80–90-ті рр. XX ст.	– упровадження дуальної системи навчання як основної форми підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі; – застосування особистісно-орієнтованого підходу до підготовки професійних кадрів туристичної сфери діяльності; – посилення конкуренції закладів вищої туристичної освіти через стрімке збільшення їх кількості.
III	<i>реформаційний</i>	2000-ні рр. – до сьогодні	– оптація педагогіки туризму як окремої площини наукового дослідження; – підвищення попиту на вищу туристичну освіту.

Перспективні напрями модернізації ТО пов'язані із необхідністю вдосконалення профільної підготовки відповідно до потреб ринку праці на основі утверджені Європейською радою стратегії «Освіта та професійне навчання 2020». Пріоритетними завданнями визнано діджиталізацію та інтернаціоналізацію ТО, хоча тлумачення їх концептуальних засад є неоднозначним. Відбувається усвідомлення наявних викликів щодо інструментів розвитку цифрової професійної освіти та набуття цифрових компетенцій; визначаються критичні сфери цифровізації; досліджуються механізми стимулювання і розвитку освітніх можливостей он-лайн. Найбільш поширеною формою інтернаціоналізації означено академічну та наукову мобільність, що

базуються на широкій мовній стратегії – зорієнтованість на англізацію. Іншою формою є міжнародна орієнтація у змісті освіти із забезпеченням професійної діяльності в міжнародному культурному середовищі на основі інноваційної спроможності. Водночас відзначається ігнорування національних особливостей освітніх систем, що є викликом реформаторським устремлінням.

Ретроспективний аналіз розвитку системи ВТО німецькомовних країн Західної Європи дозволяє визначити такі тенденції її розвитку: *загальні* – зародження ТО як наслідок економічних процесів, зокрема розвитку «масового туризму» в Західній Європі; диференціація підходів до організації ВТО впродовж століття (практико орієнтований – особистісно-орієнтований – компетентнісний) під впливом економічних, соціальних і культурних факторів, що засвідчує гнучкість традиційних систем ВТО; широке впровадження в господарський обіг інноваційних продуктів і технологій у туризмі, що сприяло появі нових спеціальностей туристичного спрямування, розширенню змістового компонента системи ВТО, збільшенню кількості ЗВО туристичного спрямування; дотримання міжнародних конвенцій і програм розвитку професійної освіти у Євросоюзі на федеральному та інституційному рівнях і їх застосування в системі ТО; взаємне визнання дипломів ЗВО туристичного спрямування; адаптація національних кваліфікаційних рамок до загальноєвропейських для створення єдиної, цілісної, відкритої та гнучкої системи кваліфікацій; інтернаціоналізація та діджиталізація ВТО, що полягає у розширенні співпраці ЗВО туристичного спрямування з міжнародними туристичними та освітніми партнерами для посилення студентської та науково-педагогічної мобільності; запровадженню нових форм надання освітніх послуг (дистанційна ТО, ТО з елементами дистанційного навчання), створення е-університетів туристичного спрямування.

До *специфічних* тенденцій, характерних для окремих країн, віднесено запровадження із 60-тих років минулого століття дуального навчання в системі ВТО (Німеччина (1969)); появу першого закладу ТО університетського рівня (Німеччина (1976); Австрія (1993)); розвиток наукових досліджень у туризмі (створення науково-дослідного інституту Туризму (Швейцарія (1941)); англізацію ВТО (білінгвальні освітні програми (Німеччина, Австрія); англійськомовні освітні програми (Люксембург, Ліхтенштейн); глобальна англізація (Швейцарія)), використання переваг децентралізації задля набуття ширших прав автономії закладів освіти, комерціалізацію результатів наукових досліджень, диверсифікацію джерел фінансування (Швейцарія, Австрія); диференціацію термінів та умов ТО для забезпечення гнучкості процесу професійної підготовки із залученням соціальних, громадських та бізнес організацій (Люксембург); широка міжнародна співпраця із країнами-сусідами у ВТО (Ліхтенштейн).

У третьому розділі «**Наукове обґрунтування систем туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи**» узагальнено характеристику систем ТО Німеччини, Австрії, Швейцарії, Люксембургу та Ліхтенштейну; уніфіковано модель системи ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи.

Виявлено, що ТО німецькомовних країн організовано за англо-німецькою системою, поєднуючи практично орієнтований та академічний підходи на трьох основних рівнях: початкова, середня та вища ТО. Характерною особливістю ВТО

німецькомовних країн є її бінарна структура, у якій традиційний університетський сектор існує паралельно із сектором неуніверситетської вищої освіти (фахові вищі школи, професійні академії, вищі школи готельно-ресторанного та туристичного менеджменту).

Особливостями німецької системи ТО є: чітка ієрархія ступеневої освіти; різновиди випускних документів на всіх рівнях ТО; стандартизація умов переходу з одного закладу до іншого. ВТО здійснює 50 ЗВО та 35 акредитованих державою університетів прикладних наук, які пропонують відповідні програми бакалаврського та магістерського рівнів. З'ясовано, що підготовка фахівців здійснюється з урахуванням принципів: міждисциплінарності, цілісності, гуманітаризації, академічної свободи, іншомовної професіоналізації, неперервності.

ТО Австрії є діяльнісно-орієнтованою, що проявляється в договірній системі навчання, значній кількості годин на практичну діяльність, гарантуванні закордонного проходження практики і стажуванні; посиленні ролі неперервної освіти на основі реалізації програм і курсів професійного удосконалення, наприклад: курс системної гастрономії, менеджменту страв та напоїв, економіки. Систему ТО в Австрії поєднує три освітні рівні: середній, рівень вищої освіти, післядипломна освіта. Окремі туристичні заклади (Школа туризму м. Блуданц, Школа економіки та туризму імені Херти Фірнберг, Школа економіки м. Бецауер) пропонують професійну підготовку зі зручним переходом між освітніми рівнями в межах одного освітнього закладу, що засвідчує гнучкість системи ВТО.

Система ТО Швейцарії охоплює такі освітні рівні: перший – «молодший фахівець», що підтверджено сертифікатом про професійну освіту і дає право працювати покоївкою, черговим по поверху, портьє, консьєрж, офіціантом, барменом, сомельє; другий – «бакалавр» із набуттям професійної здатності управління середньої ланки (фахівець із готельного обслуговування та ресторанної справи, супервізор у сфері туризму, ресторатор, кухар-технолог); третій – ступінь «магістр», що забезпечує можливість працювати у вищій ланці управління (управитель ресторану, готелю, туристичного агентства та бюро подорожей); четвертий – «магістр ділового адміністрування» (асистент із маркетингу, менеджер індустрії розваг, консультант із питань харчування, експерт із кейтерингу, керівник туристичної групи); п'ятий рівень дає можливість здобути ступінь доктора філософії у галузі ділового адміністрування, економіки та фінансів, у галузі управління, міжнародних відносин та політичної економіки.

Відповідно до рейтингу університетів, які спеціалізуються на підготовці майбутніх фахівців за напрямом «Туризм та готельно-ресторанний менеджмент» серед 20 найкращих університетів світу, 6 знаходяться у Швейцарії. Цьому значною мірою сприяють певні конститутивні основи системи ТО: диверсифікація освітніх закладів; акцент на неперервність ТО; конкурентоспроможна якість викладання та наукових досліджень; полікультурність і міжкультурна комунікація в умовах глобалізації; децентралізація керівництва системою освіти, міжнародна акредитація закладів освіти.

Систему ТО Великого герцогства Люксембург можна охарактеризувати як

чітко організовану, послідовну, неперервну та полілінгвальну, що поділяється на чотири основних цикли: початкова, середня освіта I та II рівня, вища освіта. Особливістю є тримовність ТО, оскільки статус «національної» мають люксембурзька, німецька та французька мови. Більшість ЗВО Люксембургу зорієнтовані на іноземних абітурієнтів, тому на всіх освітніх рівнях діють підготовчі мовні курси. Система ВТО є багатоступеневою і охоплює підготовку за програмами бакалаврату, магістратури та докторантури.

Сучасну систему ТО Князівства Ліхтенштейн вважаємо недосконалою через відсутність у країні закладів і напрямів підготовки за туристичним спеціальностями в системі вищої освіти. ТО в Ліхтенштейні здійснюється на першому (середня професійна освіта) та другому рівнях професійної освіти (передвища ТО). Це сприяло тісній освітній співпраці Ліхтенштейна з сусідніми країнами (Австрією та Швейцарією), які гарантують широкі освітні можливості для ліхтенштейнських здобувачів ВТО на своїх території. Абітурієнти, які бажають одержати якісну ТО університетського та неуніверситетського рівнів, вступають до провідних вузів туристичного спрямування на основі укладеного договору про освітню співпрацю, за яким Ліхтенштейн як держава сплачує країнам-партнерам вартість туристичної освіти своїх громадян.

Варто виокремити певні особливості ТО у Люксембурзі та Ліхтенштейні, а саме: відкритість і доступність фахової підготовки; полікультурність і полімовність та визнання пріоритетності наукового супроводу професійного становлення майбутніх фахівців туристичної галузі.

За результатами порівняльного аналізу систем ТО розроблено уніфіковану модель вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи, яка може бути впроваджена паралельно з традиційною в систему організації освітнього процесу в сучасних умовах у закладах ВТО України. Для обґрунтування моделі використано субструктурний тип моделі, гносеологічною характеристикою якого є менша прив'язаність до єдиного та врахування різних оригіналів.

Авторська уніфікована модель вищої туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи (рис. 2) виконує такі гносеологічні функції: ілюстративну, трансляційну, пояснювальну, прогностичну. Із урахуванням цих функцій у спрощеній формі відображено систему ВТО німецькомовних країн Західної Європи та означено основні тенденції її розвитку (рис. 1).

Концептуальні засади моделі спроектовано в методологічному, теоретичному, структурному та прогностичному концептах, а тенденції у ВТО німецькомовних країн визначають стратегічні напрями її розвитку та технологічні особливості практичної реалізації. Організаційно-процесуальний блок є сукупністю змісту, організаційних форм і методів, освітніх технологій та навчальних дисциплін, які використовуються системно в процесі організації ТО в ЗВО німецькомовних країн.

У четвертому розділі **«Перспективні напрями розвитку туристичної освіти у німецькомовних країнах Західної Європи»** обґрунтовано перспективні орієнтири розвитку ВТО у німецькомовних країнах Західної Європи; проведено порівняльний аналіз тенденцій розвитку ВТО в Україні та німецькомовних краї-

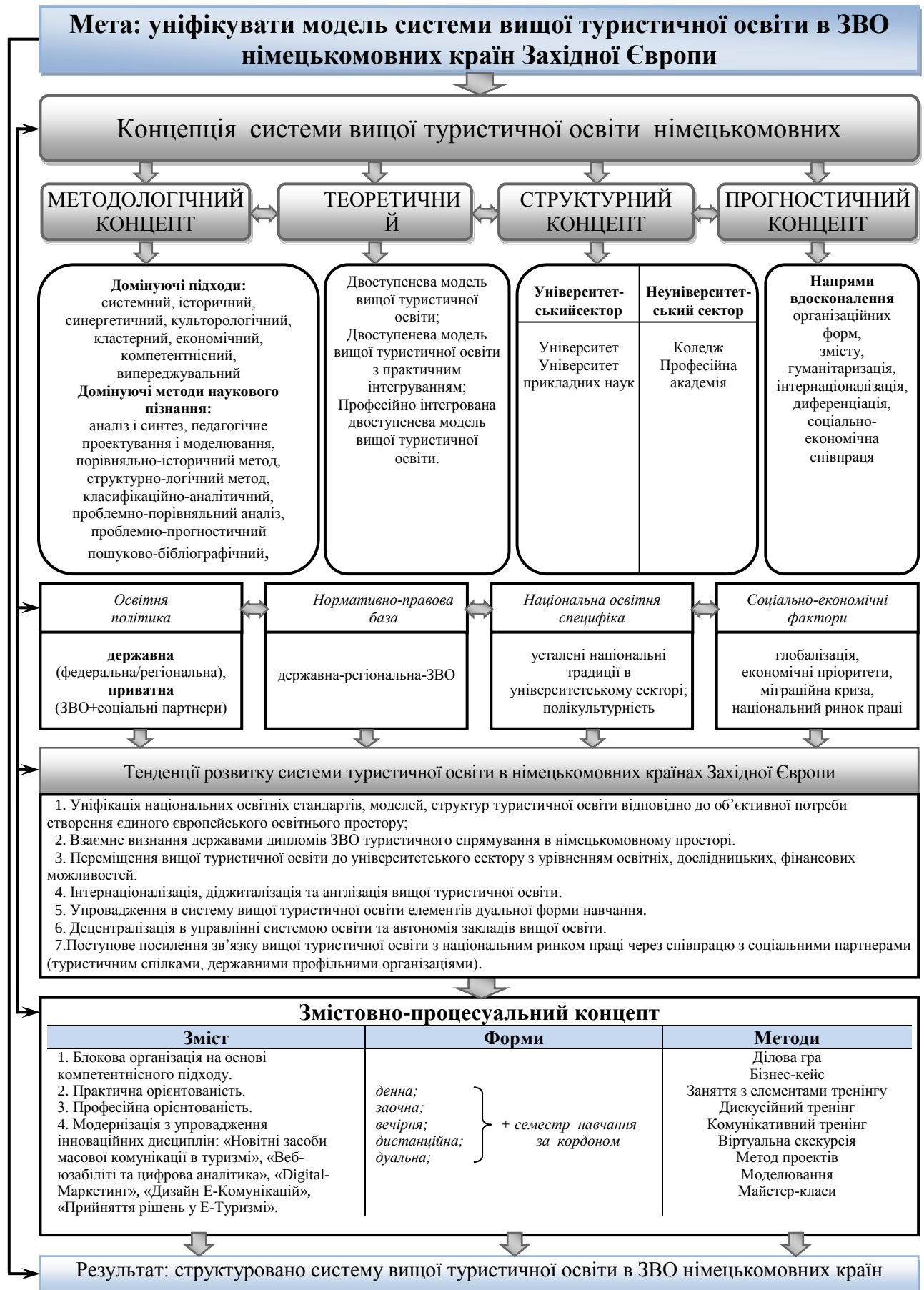

Рисунок 2. Модель системи вищої туристичної освіти в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи.

нах Західної Європи за визначеними критеріями; означено напрями і перспективи співробітництва України з німецькомовними країнами Західної Європи щодо напрямів розвитку та удосконалення системи ВТО в Україні.

Аналіз ретроспективи та сучасного стану системи ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи дозволяє визначити перспективи її розвитку. Означено напрями реформування ВТО у німецькомовних країнах Західної Європи, а саме: зовнішньо-політичний, внутрішньо-організаційний і економічний. Зовнішньо-політичний напрям передбачає систематичний, гнучкий і сталий розвиток системи ВТО через зближення та взаємодоповнення формальної та неформальної освіти; збільшення кількості профільних закладів ВТО; популяризація ВТО серед різних верств населення. Внутрішньо-організаційний напрям охоплює такі завдання: підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу у світових ЗВО туристичного спрямування (науково-педагогічна мобільність); уніфікація змісту навчальних програм туристичних спеціальностей університетського і неуніверситетського сектору ТО; безперервність саморозвитку і самоосвіти зі збільшенням додаткових освітніх можливостей (додаткові кваліфікації); фундаментація ВТО, що має суттєво підвищити її якість; випереджувальний характер системи ВТО, її націленість на проблеми майбутньої постіндустріальної цивілізації та розвиток творчих здібностей майбутнього управлінця туристичної галузі; розширення доступу до ВТО населенню німецькомовних країн на основі використання можливостей дистанційного навчання й самоосвіти із застосуванням перспективних інформаційних, цифрових і телекомунікаційних технологій. Економічний напрям передбачає фінансове сприяння інноваційній політиці ЗВО щодо функціонування і модернізації системи ВТО на федеральному та регіональному рівнях; залучення профільних фахівців та туристичних підприємств до формування змісту ВТО; зміцнення співпраці з державними та громадськими туристичними організаціями та спілками.

Зростаючі вимоги до кадрового потенціалу в туристичній сфері на національному ринку праці обумовлюють необхідність виявлення спільних та відмінних рис у розвитку вітчизняних та зарубіжних систем ВТО. Компаративний аналіз було здійснено за такими критеріями: нормативно-регулюючий, інституційно-функціональний, організаційно-контентуальний, соціально-прагматичний. Нормативно-регулюючий аспект уможливив проведення порівняльного дослідження нормативно-правової бази систем ВТО України та німецькомовних країн Західної Європи. Інституційно-функціональний критерій дозволив проаналізувати концептуальну модель ВТО означених країн (освітню та структурну). Організаційно-контентуальний аспект передбачає вивчення змісту, форм, підходів та методів навчання в системі ВТО України та німецькомовних країн. Соціально-прагматичний критерій дозволив означити рівень соціально-економічної активності закладів ВТО в національній та міжнародній площинах.

Обґрунтовано спільні ознаки функціонування систем ТО в Україні та німецькомовних країнах Західної Європи, зокрема: *нормативно-регулюючий критерій* – відсутність унітарної нормативно-правової бази регулювання ВТО як окремого структурного компонента; *інституційно-функціональний* –

децентралізація освітніх систем та, як наслідок, автономія закладів ВТО; *організаційно-контентуальний критерій* – бінарна структура ВТО; двоступенева підготовка в межах ВТО (бакалавр, магістр); часткова узгодженість форм навчання – денна, заочна, вечірня, дистанційна (відмінність полягає у дуальній формі навчання, що не є типовою для системи ВТО України; компетентнісний підхід до формування змісту ТО; *соціально-прагматичний критерій* – студентська та науково-педагогічна мобільність; міжнародна співпраця закладів ВТО в освітніх, педагогічних та наукових аспектах діяльності; консультативний зміст співпраці вітчизняних та німецькомовних ЗВО туристичного спрямування з державними та громадськими організаціями (укладання освітніх програм, залучення фахівців туристичних підприємств до педагогічної практики).

До особливостей систем ТО досліджуваних країн, які зумовлені національними традиціями, культурними, державотворчими процесами, соціально-економічними умовами та фінансовим аспектом розвитку національних систем ВТО, віднесено: *нормативно-регулюючий критерій* – належність ВТО як структурного елемента до різних складових компонентів національної систем освіти (вища освіта (Україна), вища професійна освіта (німецькомовні країни)), відповідно різняться нормативно-правова база – Україна (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2018 р.), «Про освіту» (2017 р., зі змінами 2018 р.)); німецькомовні країни (Положення «Про ремесла і професійну освіту» (Німеччина (1965)), Закон «Про професійну освіту» (Німеччина (1969)) (зі змінами в 1990 році), Федеральний закон «Про професійну освіту» (Швейцарія (1930 р. зі змінами 1963 р., 1978 р.). «Новий федеральний закон про професійну освіту» (Швейцарія (2004)) та ін); характерну особливість міжгалузевого державного управління ВТО (Австрія – Федеральне Міністерство економіки, науки та досліджень, Федеральне Міністерство економіки, сім'ї та молоді); управління системи ВТО спеціально створеними державними органами (Федеральне відомство з професійної освіти і технологій (Швейцарія), наглядовий орган на рівні університетів (Конференція ректорів університетів прикладних наук (Німеччина, Австрія)); *інституційно-функціональний* – кількісний аналіз закладів ВТО (станом на 2019-2020 н. р.) (Україна – 126 ЗВО, німецькомовні країни Західної Європи (загалом) – 82 ЗВО); типологічний поділ закладів ВТО (Україна – університет, інститут, академія; німецькомовні країни – університет, університет прикладних наук, коледж, професійна академія); профільне спрямування закладів у системі ВТО (німецькомовні країни – економічне, менеджмент орієнтовне, туристичне, технічне; Україна – економічне, менеджмент орієнтовне, туристичне, технічне, агрономічне, педагогічне, культурно-мистецьке); *соціально-прагматичний критерій* – недостатня увага прогностичним дослідженням світового, національного та місцевих ринків праці в туристичній галузі вітчизняних закладів ВТО для передбачення можливих змін і внесення відповідних корективів у зміст ТО.

Досліджуючи означену проблему за *організаційно-контентуальним критерієм*, було проаналізовано освітній зміст ВТО в Україні та німецькомовних країнах Західної Європи. Науковою розвідкою було охоплено освітні програми спеціальностей «Туризм, «Міжнародний туризм», «Менеджмент туризму» в ЗВО

туристичного спрямування України, Німеччини, Австрії та Швейцарії.

Компетентнісна структура ВТО в Україні та німецькомовних країнах Західної Європи у своїй основі має параметральну модель як систему ступеневого навчання. Авторська інтерпретація структурних компонентів професійної компетентності фахівців туристичної галузі охоплює професійно-технологічну, підприємницьку, комунікативну в умовах іншомовного середовища, компетентність міжособистісної взаємодії, міждисциплінарну, когнітивно-інформаційну та фундаментальну компетентність. У сукупності їх сформованість є передумовою якісної туристичної освіти в ЗВО.

Означено дисциплінарні блоки навчальних планів ВТО німецькомовних країн, що передбачають вивчення дисциплін окремого спрямування та відповідність їм структурних компонентів професійної компетентності фахівців туристичної галузі, зокрема: економіко-управлінський блок (підприємницька, міждисциплінарна компетентність), фахово-орієнтовний блок (професійно-технологічна компетентність), міжкультурно комунікативний блок (комунікативна компетентність в умовах іншомовного середовища, компетентність міжособистісної взаємодії), фундаментальний блок (когнітивно-інформаційна компетентність, фундаментальна компетентність).

З'ясовано, що пріоритетним напрямом професійної підготовки бакалаврів у німецькомовних країнах є економіко-управлінський блок (46%); в Україні відповідно – фахово-орієнтовний (46%). Рівноцінно представлений міжкультурно-комунікативний сегмент (16%–17 %); суттєва відмінність наявна у змісті фундаментального блоку (8%–1%). На відміну від німецькомовних країн, в Україні передбачено дисципліни загальноосвітнього циклу (філософія, психологія, історія України, географія України, основи екології, фізичне виховання та ін.) – (22%).

Більші розбіжності наявні на рівні магістерської підготовки. Так, у німецькомовних країнах Західної Європи найбільше представлений економіко-управлінський блок (29%), в Україні – фахово-орієнтовний (59%); удвічі більше часу відведено на міжкультурно-комунікативний блок у німецькомовних країнах (11%) і 5% – у вітчизняних ЗВО. У досліджуваних зарубіжних країнах до змістового компоненту не включено загальноосвітній (7% у ЗВО України) і педагогічний блоки («Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Психологія і Педагогіка вищої школи», «Методика викладання у вищій школі») (7%).

Виявлені особливості відображають національні відмінності, які доволі часто обумовлені усталеними традиціями, трансформація яких є питанням часу.

Сучасні концептуальні засади формування змісту ТО в ЗВО України та німецькомовних країн Західної Європи орієнтовані на системний підхід, що гарантує: взаємодію освітніх установ на основі міждисциплінарних конструктів у розробці навчально-методичних комплексів із урахуванням тенденцій інтернаціоналізації, полікультурності та конвергенцією цих факторів. При цьому має враховуватись потреба збереження національних традицій і надбань.

За результатами наукового дослідження сформульовано напрями модернізації національної системи ВТО в контексті євроінтеграційних процесів на основі творчого використання прогресивних ідей досвіду німецькомовних

країн Західної Європи:

- модернізація ТО університетського рівня із запровадженням освітніх пропозицій отримання додаткових сертифікованих кваліфікацій (сомельє, баріста, фітнес-тренер, кухар, фахівець у сфері кейтерингу та ін.) за бажанням і вибором здобувача вищої освіти;
- посилення практичної складової ТО, застосувавши елементи дуального навчання та забезпечуючи доступ до закордонного стажування на комерційних основах усім охочим здобувачам ВТО на період вільний від академічного навчання;
- залучення до теоретичного навчання профільних фахівців як викладачів-предметників; запровадження змін у дидактичний процес професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі (уведення комбінованої форми освітнього процесу з використанням контекстного, імітаційного, проблемного та дистанційного навчання);
- осучаснення навчальних планів, упроваджуючи нові дисципліни фахового циклу, зокрема «Новітні засоби масової комунікації в туризмі», «Веб-юзабіліті та цифрова аналітика», «Digital-Маркетинг», «Дизайн Е-Комунікацій», «Прийняття рішень у Е-Туризмі» та ін.
- активне впровадження англomовних програм ТО на рівні магістратури;
- стимулювання здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників до міжнародного обміну досвідом і стажування фінансовою підтримкою програм академічної мобільності.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів порівняльно-педагогічного дослідження тенденцій розвитку туристичної освіти у ЗВО німецькомовних країн Західної Європи засвідчило досягнення мети та сприяло розв'язанню окреслених завдань, а також послугувало підставою для низки висновків.

1. Аналіз сучасних теоретичних позицій і підходів (системного, історичного, синергетичного, культурологічного, кластерного, економічного, компетентнісного, випереджувального) дав змогу визначити їх значні дослідницькі можливості у вивченні феномена туризму, педагогіки туризму та туристичної освіти. Теоретичний аналіз системи ВТО здійснено шляхом визначення понятійно-категоріального інструментарію в двох площинах «туризмологія» та «педагогіка».

З'ясовано та доведено взаємозалежність трьох компонентів, зокрема *туризм – педагогіка туризму – туристична освіта*, які формують, корегують і оновлюють світоглядну парадигму системи професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. Уточнено поняття «вища туристична освіта» як соціально-педагогічне явище, спеціально організовану, цілісну, системну освітню діяльність у ЗВО та практичну діяльність на туристичному підприємстві як освітньому середовищі, що передбачає формування компетентного управлінця, теоретично та практично підготовленого до виконання різноаспектних професійних функцій із урахуванням парадигми сталого розвитку туризму та відповідно до соціально-політичних, економічних і міжкультурних потреб

суспільства, та «тенденції розвитку вищої туристичної освіти» як конкретне поняття, що охоплює напрями, систематичні прояви, умови, фактори, суперечності, що сприяють трансформуванню ТО в ЗВО на певних етапах її функціонування.

В основу вибору наукових підходів для розкриття досліджуваної проблеми було покладено тезу про те, що ТО в ЗВО німецькомовних країнах Західної Європи є багатофакторною і багатовимірною динамічною системою, що зазнає постійних змін під впливом внутрішніх (соціально-економічних, культурних і освітніх запитів, міграційних тенденцій, необхідності оновлення національного ринку праці) та зовнішніх (глобалізації, посилення конкуренції на європейському та світовому ринках надання туристичних послуг, швидких темпів зростання освітньої та професійної мобільності, збільшення освітніх пропозицій на світовому просторі ТО) чинників, і, водночас враховує специфіку формування особистості майбутнього фахівця туристичної галузі, особливості функціонування професійного середовища з прогностичним урахуванням реалій сучасності.

Методологічний рівень концепції, до структури якої входять методологічний, теоретичний та практичний концепти дослідження, визначає взаємозв'язок та взаємодію *теоретичних* (аналіз і синтез, педагогічне проектування і моделювання, порівняльно-історичний метод, структурно-логічний метод, класифікаційно-аналітичний, проблемно-порівняльний аналіз, проблемно-прогностичний) та *емпіричних* (пошуково-бібліографічний, пошуково-емпіричний, графічне моделювання) принципів.

Виокремлено основні напрями, за якими організовано науковий пошук, зокрема теоретико-методологічні засади педагогіки туризму, концепції функціонування й розвиток систем ТО, їх прогностичне моделювання, історія становлення й сучасні тенденції розвитку ВТО окремих німецькомовних країн Західної Європи, концептуальні положення порівняльної педагогіки туризму, вплив сучасних економічних, філософських, соціологічних, педагогічних і психологічних теорій на ТО, концепції формування змісту ТО та використання інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі, змістові, організаційно-педагогічні й методичні засади організації ТО в досвіді німецькомовних учених.

Положення системного аналізу, застосовані для розгляду причин, які зумовили формування концепції ТО, дали змогу охарактеризувати сутнісні параметри цієї концепції й зробити висновок щодо еволюційної природи якісних змін у галузях туризму та ТО німецькомовних країн Західної Європи, а також про внутрішні і зовнішні чинники, що забезпечують перехід систем у нову якість. Формування в рамках загальноєвропейського дискурсу концепції ТО є закономірністю суспільного розвитку на європейському континенті. Концепція має еволюційний характер, вона не потребує радикальних змін у системах професійної освіти, а базується на якісному переосмисленні накопиченого досвіду і використовуваних моделей та побудові на їхній базі універсального й холістичного підходу до ТО, заснованого на єдиній культурі навчання.

2. З'ясовано, що розвиток системи ТО в німецькомовних країнах відбувався

під впливом економічного, інституційного, дисциплінарного та нормативного факторів, що взаємопов'язані із тенденцією екстенсивності в ТО.

Розроблено авторську періодизацію розвитку ВТО в німецькомовних країнах Західної Європи з означенням основних його етапів: трансформаційний (50–70 рр. XX століття); організаційний (80–90 рр. XX століття); реформаційний (2000 р. – до нині).

Обґрунтовано позицію хронологічного поділу генези ВТО, а саме: трансформаційний етап – становлення масового туризму (початок XX ст.) та переформатування діяльності суб'єктів господарювання на альпійському просторі, створення сімейних готельних комплексів, розробка та організація туристичних маршрутів, туристично-розважальних заходів, поява першого університету прикладних наук (Німеччина (1979)) як провідного типу ЗВО туристичного спрямування; організаційний етап – зміна недиференційованого, консервативного та економного туриста на вимогливого та свідомого індивідуаліста, активне входження провідних світових туристичних компаній на місцеві туристичні ринки німецькомовних країн, збільшення попиту на освітні туристичні послуги, збільшення кількості закладів ВТО; новітній етап – диверсифікація освітніх пропозицій в системі ВТО, оптацією педагогіки туризму як окремого напрямку дослідження, поява нових форм туризму (зелений, екологічний, діловий), підвищені попиту на ВТО.

3. Дослідивши структуру систем туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, з'ясовано, що її складовими є: цілі, зміст, організація, результат ТО; засоби педагогічної взаємодії; організаційно-педагогічні умови. Система ВТО Німеччини, Австрії та Швейцарії характеризується застосуванням практико-орієнтованих технологій, гнучкістю освітніх програм, поєднанням інваріантної та варіативної складових, модульною організацією освітнього процесу, інтеграцією теоретичного та практичного компонентів, пріоритетністю індивідуального підходу до здобувача ВТО, моделюванням майбутньої професійної діяльності у процесі навчання.

Виокремлено певні особливості ТО у Люксембурзі та Ліхтенштейні, а саме: відкритість і доступність; полікультурність і полімовність, визнання пріоритетності наукового супроводу професійного становлення майбутніх фахівців туристичної галузі, обмежений доступ до ВТО в межах державних кордонів через відсутність туристичних напрямів підготовки в ЗВО.

Ретроспективний аналіз і ґрунтовне дослідження сучасного розвитку систем ВТО німецькомовних країн Західної Європи дозволив визначити загальні та специфічні тенденції їх розвитку: *загальні* – зародження ТО як наслідок економічних процесів, зокрема розвитку «масового туризму» в Західній Європі; диференціація підходів до організації ВТО впродовж століття (практико-орієнтований – особистісно-орієнтований – компетентнісний) під впливом економічних, соціальних і культурних факторів, що засвідчує гнучкість традиційних систем ВТО; широке впровадження в господарський обіг інноваційних продуктів і технологій у туризмі, що сприяло появі нових спеціальностей туристичного спрямування, розширенню змістового компонента системи ВТО, збільшенню кількості ЗВО туристичного спрямування; дотримання

міжнародних конвенцій і програм розвитку професійної освіти у Євросоюзі на федеральному та інституційному рівнях і їх застосування в системі ТО; взаємне визнання дипломів ЗВО туристичного спрямування; адаптація національних кваліфікаційних рамок до загальноєвропейських для створення єдиної, цілісної, відкритої та гнучкої системи кваліфікацій; інтернаціоналізація та діджиталізація ВТО, що полягає в розширенні співпраці ЗВО туристичного спрямування з міжнародними туристичними та освітніми партнерами для посилення студентської та науково-педагогічної мобільності; запровадженню нових форм надання освітніх послуг (дистанційна ТО, ТО з елементами дистанційного навчання), створення е-університетів туристичного спрямування; *специфічні* – запровадження із 60-тих років минулого століття дуального навчання в системі ВТО (Німеччина (1969)); появу першого закладу ТО університетського рівня (Німеччина (1976); Австрія (1993)); розвиток наукових досліджень у туризмі (створення науково-дослідного інституту Туризму (Швейцарія (1941)); англізацію ВТО (білінгвальні освітні програми (Німеччина, Австрія); англomовні освітні програми (Люксембург, Ліхтенштейн); глобальна англізація (Швейцарія)), використання переваг децентралізації задля набуття ширших прав автономії закладів освіти, комерціалізацію результатів наукових досліджень, диверсифікацію джерел фінансування (Швейцарія, Австрія); диференціацію термінів та умов ТО для забезпечення гнучкості процесу професійної підготовки із залученням соціальних, громадських та бізнес організацій (Люксембург); широка міжнародна співпраця із країнами-сусідами у ВТО (Ліхтенштейн).

Розроблено авторську модель системи ВТО німецькомовних країн Західної Європи, яка може бути впроваджена паралельно з традиційною в систему організації освітнього процесу в сучасних умовах у закладах ВТО України та виконує такі гносеологічні функції: ілюстративну, трансляційну, пояснювальну, прогностичну.

4. Означено перспективи розвитку ВТО німецькомовних країн за сформульованими стратегічними напрямками її реформування: а) зовнішньо-політичний напрям: систематичний, гнучкий і сталий розвиток системи ВТО через зближення та взаємодоповнення формальної та неформальної освіти; збільшення кількості профільних закладів ВТО; популяризація ВТО серед різних верств населення; б) внутрішньо-організаційний напрям: підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу в світових ЗВО туристичного спрямування (науково-педагогічна мобільність); уніфікація змісту навчальних програм туристичних спеціальностей університетського і неуніверситетського сектору ТО; безперервність саморозвитку і самоосвіти зі збільшенням додаткових освітніх можливостей (додаткові кваліфікації); фундаменталізація ВТО, що має суттєво підвищити її якість; випереджувальний характер системи ВТО, її націленість на проблеми майбутньої постіндустріальної цивілізації та розвиток творчих здібностей майбутнього управління туристичної галузі; розширення доступу до ВТО населенню німецькомовних країн на основі використання можливостей дистанційного навчання й самоосвіти із застосуванням перспективних інформаційних, цифрових і телекомунікаційних технологій; в) економічний напрям: фінансове сприяння інноваційній політиці ЗВО щодо

функціонування і модернізації системи ВТО на федеральному та регіональному рівнях; залучення профільних фахівців та туристичних підприємств до формування змісту ВТО; зміцнення співпраці з державними та громадськими туристичними організаціями та спілками.

5. Порівняльний аналіз тенденцій розвитку вищої туристичної освіти України та німецькомовних країн ах Західної Європи здійснено за визначеними та обґрунтованими критеріями: нормативно-регулюючим, інституційно-функціональним, організаційно-контентуальним, соціально-прагматичним.

Нормативно-регулюючий критерій дозволив констатувати відсутність унітарної нормативно-правової бази регулювання ВТО як окремого структурного компонента, що є спільною властивістю систем ВТО України та німецькомовних країн Західної Європи. Відмінність за означеним критерієм полягає у належності ВТО як структурного елемента до різних складових компонентів національної систем освіти (вища освіта (Україна), вища професійна освіта (німецькомовні країни)), відповідно різняться нормативно-правова база - Україна (Закон України «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами 2018 р.), «Про освіту» (2017 р., зі змінами 2018 р.)); німецькомовні країни (Положення «Про ремесла і професійну освіту» (Німеччина (1965)), Закон «Про професійну освіту» (Німеччина (1969)) (зі змінами в 1990 році), Федеральний закон «Про професійну освіту» (Швейцарія (1930 р. зі змінами 1963 р., 1978 р.). «Новий федеральний закон про професійну освіту» (Швейцарія (2004)) та ін); нетиповій для національної системи освіти особливості міжгалузевого державного управління ВТО (Австрія – Федеральне Міністерство економіки, науки та досліджень, Федеральне Міністерство економіки, сім'ї та молоді) та управлінні системою ВТО спеціально створеними державними органами (Федеральне відомство з професійної освіти і технологій (Швейцарія), наглядовий орган на рівні університетів (Конференція ректорів університетів прикладних наук (Німеччина, Австрія)).

Інституційно-функціональний дозволив проаналізувати концептуальні моделі ВТО Німеччини, Австрії, Швейцарії, Люксембургу та Ліхтенштейну (освітню та структурну) та обґрунтувати їх спільні (децентралізація освітніх систем та, як наслідок, автономія закладів ВТО) та особливі (кількісний аналіз закладів ВТО (станом на 2019–2020 н. р.) (Україна – 126 ЗВО, німецькомовні країни Західної Європи (загалом) – 82 ЗВО), типологічний поділ закладів ВТО (Україна – університет, інститут, академія; німецькомовні країни – університет, університет прикладних наук, коледж, професійна академія); профільне спрямування закладів у системі ВТО (німецькомовні країни – економічне, менеджмент орієнтовне, туристичне, технічне; Україна – економічне, менеджмент орієнтовне, туристичне, технічне, агрономічне, педагогічне, культурно-мистецьке)) характеристики.

Організаційно-контентуальний критерій дозволив дослідити зміст, форму, підходи та методи навчання в системі ВТО України та німецькомовних країн, виокремити спільні ознаки, такі як бінарна структура ВТО, двоступенева підготовка в межах ВТО (бакалавр, магістр), часткова узгодженість форм навчання – денна, заочна, вечірня, дистанційна (відмінність полягає у дуальній формі навчання, що не є типовою для системи ВТО України), компетентнісний

підхід до формування змісту ТО.

Характерна відмінність систем ВТО за означеним критерієм виявилася у результатах аналізу змісту ВТО, зокрема навчальних планів підготовки майбутніх фахівців.

За результатами дослідження освітніх програм у системі ВТО німецькомовних країн укладено авторську інтерпретацію структурних компонентів професійної компетентності фахівців туристичної галузі в німецькомовних країнах Західної Європи, до якої включено професійно-технологічну, підприємницьку, комунікативну в умовах іншомовного середовища компетентності, компетентність міжособистісної взаємодії, міждисциплінарну і фундаментальну компетентності.

Означено дисциплінарні блоки навчальних планів ВТО німецькомовних країн, що передбачають вивчення дисциплін окремого спрямування та відповідність їм структурних компонентів професійної компетентності фахівців туристичної галузі, зокрема: економіко-управлінський блок (підприємницька, міждисциплінарна компетентність), фахово-орієнтовний блок (професійно-технологічна компетентність), міжкультурно комунікативний блок (комунікативна компетентність в умовах іншомовного середовища, компетентність міжособистісної взаємодії), фундаментальний блок (когнітивно-інформаційна компетентність, фундаментальна компетентність).

Порівнюючи змістові компоненти навчальних планів туристичної освіти в ЗВО України з означеними структурами в німецькомовних країнах, було виявлено, що вітчизняні навчальні плани передбачають ширший діапазон дисциплінарних блоків (додатково загальноосвітній і педагогічний блок) в системі вищої туристичної освіти, які не є типовими для систем ВТО в німецькомовних країнах.

Результати аналізу проблеми дослідження за *соціально-прагматичним критерієм* означили спільні та відмінні риси соціально-економічної активності закладів ВТО в національній та міжнародній площинах. До спільних характеристик віднесено студентську та науково-педагогічну мобільність, міжнародну співпрацю закладів ВТО в освітніх, педагогічних та наукових аспектах діяльності, консультативний зміст співпраці вітчизняних та німецькомовних ЗВО туристичного спрямування з державними та громадськими організаціями (укладання освітніх програм, залучення фахівців туристичних підприємств до педагогічної практики). Відмінність полягає у недостатній увазі українських закладів ВТО прогностичним дослідженням світового, національного та місцевих ринків праці в туристичній галузі для передбачення можливих змін і внесення відповідних корективів у зміст туристичної освіти.

6. У процесі дослідження сформульовано перспективні напрями розвитку ВТО в Україні з урахуванням прогресивного досвіду німецькомовних країн Західної Європи, а саме: модернізація ТО університетського рівня із запровадженням освітніх пропозицій отримання додаткових сертифікованих кваліфікацій (сомельє, баріста, фітнес-тренер, кухар, фахівець кейтеринг та ін.) за бажанням і вибором здобувача ВТО; посилення практичної складової ТО, застосувавши елементи дуального навчання та забезпечуючи доступ до

закордонного стажування на комерційних основах усім охочим здобувачам ТО на період вільний від академічного навчання; залучення до теоретичного навчання профільних фахівців як викладачів-предметників; запровадження змін у дидактичний процес професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі (уведення комбінованої форми освітнього процесу з використанням контекстного, імітаційного, проблемного та дистанційного навчання); осучаснення навчальних планів, упроваджуючи нові дисципліни фахового циклу, зокрема «Новітні засоби масової комунікації в туризмі», «Веб-юзабіліті та цифрова аналітика», «Digital-Маркетинг», «Дизайн Е-Комунікацій», «Прийняття рішень у Е-Туризмі» та ін.; активне впровадження англomовних програм ТО на рівні магістратури; стимулювання здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників до міжнародного обміну досвідом і стажування фінансовою підтримкою програм академічної мобільності.

7. За результатами наукового дослідження було розроблено навчально-методичний комплекс із урахуванням критичного аналізу інноваційного досвіду організації ВТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи та впроваджено в освітній процес вітчизняних ЗВО туристичного спрямування (Львівського інституту економіки і туризму, Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, Бердянського державного педагогічного університету, Хмельницького національного університету, Інженерно-педагогічного факультету Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Київського університету культури). Таким чином, було реалізовано практичне значення дослідження.

Навчально-методичний комплекс передбачав:

1. Оновлення тематичних планів, програм та робочих програм, розробку методичних рекомендацій до самостійної роботи та завдань до практичних занять із використанням інноваційних технологій навчання (ділова гра, бізнес-кейс, заняття з елементами тренінгу, дискусійний і комунікативний тренінг, віртуальна екскурсія, метод проектів, моделювання професійних ситуацій) для підготовки ОС «бакалавр» спеціальностей «Туризм», «Туристичний менеджмент», зокрема тематичні плани з дисциплін «Іноземна мова за професійним спрямуванням» та «Друга іноземна мова», програма та робоча програма з дисципліни «Друга іноземна мова», завдання до практичних занять із дисципліни «Друга іноземна мова», Ділова гра «Geschäftsverhandlungen mit oder ohne Konflikten» з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (німецька)».

2. Укладання навчально-методичних посібників для використання у процесі викладання дисциплін «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогіка вищої школи», «Туризмологія» для підготовки здобувачів ОС «магістр» спеціальностей «Туризм», «Міжнародний туризм», а саме навчальний посібник з ділової німецької мови «Deutsch. Geschäftsführung und Handelskorrespondenz», навчальний посібник «Державне регулювання міжнародного туризму в німецькомовних країнах Західної Європи», навчальний посібник «Туристична освіта Німеччини, Австрії та Швейцарії: історична ретроспектива та сучасний стан».

Матеріали дослідження, його положення та висновки мають

міждисциплінарний характер та можуть використовуватися при викладанні курсів «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки», «Педагогіка вищої школи», «Туризмологія», для написання наукових праць, підготовки підручників і навчальних посібників із питань ТО, професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в ЗВО європейських країнах. Фактологічний матеріал і джерельна база дослідження можуть бути підґрунтям для наукових розвідок здобувачів вищої освіти, магістрантів, аспірантів, докторантів із проблем розвитку ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи. Окрім того, навчально-методичний комплекс може використовуватися для написання наукових праць, підготовки підручників і навчальних посібників із питань ТО, професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в ЗВО європейських країнах, для наукових розвідок здобувачів вищої освіти, магістрантів, аспірантів, докторантів із проблем розвитку ТО в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку ТО в закладах вищої освіти німецькомовних країн Західної Європи. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні й розробці у вітчизняній вищій школі теоретичних й методологічних основ професійної підготовки фахівців туристичного профілю за інтегрованими групами професій; модернізації структури й змісту навчальних планів і програм ступеневої професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі; стандартизації і кваліфікаційних характеристик за професійними галузями та вивчення досвіду європейських країн організації подвійної туристичної освіти університетського рівня за визначеними групами професій.

ОПУБЛІКОВАНІ ПРАЦІ, ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Самохвал О.О. Туристична освіта німецькомовних країн Західної Європи: ретроспектива та сучасний стан: монографія. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2019. 556 с.

Навчально-методичні посібники

2. Самохвал О.О. Deutsch. Geschäftsführung und Handels Korrespondenz. Навчальний посібник для студентів ВНЗ. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2016. 196 с. *(рекомендовано Вченою радою Київського національного торговельно-економічного університету)*

3. Самохвал О.О. Державне регулювання міжнародного туризму в німецькомовних країнах Західної Європи: навч. посіб. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 88 с. *(рекомендовано Вченою радою Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету)*

4. Самохвал О.О. Туристична освіта Німеччини, Австрії та Швейцарії:

історична ретроспектива та сучасний стан: навч. посіб. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 108 с. (рекомендовано Вченою радою Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету)

Статті у фахових наукових виданнях України (у тому числі у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз) та в іноземних наукових періодичних виданнях

5. Самохвал О. О. Використання сучасних інтегративних методів навчання іноземної мови в процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів. Інтеграція вищої школи України до європейського та світового освітнього простору: *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України»*. Київ: Педагогічна преса, 2012. №1 (Додаток 1). С. 530-537

6. Самохвал О. О., Замкова Н. Л., Войнаровська Н. В. Професійний підхід до білінгвальної іноземномовної підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. К.: Гнозис, 2012 р. Дод. 1. Вип. 27. Том VII (40). С. 132–139

7. Самохвал О. О., Войнаровська Н. В. Модульно-компетентнісний підхід до іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія: зб. наук. праць*. Вінниця, 2014. Вип. 41. С. 259–263

8. Самохвал О. О., Замкова Н. Л., Войнаровська Н. В. Теорія та практика застосування найбільш дієвих стратегій контролю знань студентів в процесі білінгвальної іншомовної підготовки. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія: зб. статей*. Ялта: РВВ КГУ, 2014. Вип. 42. Ч. I. С. 61–67

9. Самохвал О. О., Черній Г. В. Коучінг як засіб формування конкурентоспроможності фахівця. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія: зб. наук. праць*. Вінниця, 2015. С. 57–61

10. Samokhval O. O. Entwicklungsstufe der Berufsausbildung in Deutschland. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. Педагогіка і психологія*. Частина 2 (10). Дніпропетровськ, 2015. С. 27-31 (міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, DOAJ, Google Scholar, PИHЦ)

11. Самохвал О. О. Можливості реалізації основоположень дуальної професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму Німеччини у вищих навчальних закладах України. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Вип. 19 (2-2015). Ч.2. Кам'янець-Подільський, 2015. С.218- 223 (міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google Scholar, CEJSH)

12. Самохвал О. О. Реалізація програми подвійного диплома в системі вищої освіти України. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 1. Вип. 37, Том I (69). Київ: Гнозис, 2016. С. 161-171

13. **Samokhval O.**, Ortynskij V. Benefits and Challenges of the Double Diploma Programs within the National Higher Education System. *Ukrainian Journal of Educational Research*. № 1 (1). Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2016. С. 45-51 (міжнародні наукометричні бази: *Google Scholar*)

14. Самохвал О. О. Особливості формування та реалізації державного управління професійною освітою майбутніх фахівців туристичної галузі у Люксембурзі. *Українсько-польський науковий журнал «Освітологія»*. Вип. 6. Київ-Варшава: ВП «Едельвейс», 2017. С. 181–186 (міжнародні наукометричні бази: *IndexCopernicus*, *InfoBase Index*, *Google Scholar*, *Citefactor*, *Research Bible*, *Directory of Research Journals Indexing*, *Biefeld Academic Search Engine*, *Eurasian Scientific Journal Index*, *Journal Factor*, *ERIH PLUS*, *Information Matrix for the Analysis of Journals*) (категорія Б)

15. Самохвал О. О. Науково-прикладні основи професійної освіти туристичної сфери в навчальних закладах Великого герцогства Люксембург. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 51. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. С. 338-343 (міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Google Scholar*)

16. Самохвал О. О. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців в межах національної освітньої системи Князівства Ліхтенштейн. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. Вип. 3(2). Мукачево: МДУ, 2018. С.180–184 (міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *ResearchBible*, *Cite Factor*, *Infobase Index*, *Genamics Journal Seek*, *Academic Keys*, *ACNP Catalogue*) (категорія Б)

17. Самохвал О. О. Modernisation issues of Germany's system of vocational education and training: review and analysis. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр.* Київ-Вінниця, 2018. Вип. 52. С. 51–54 (міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Google Scholar*)

18. Самохвал О. О. Розвиток туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи: складові процесу та їх характеристика. *Україно-польський науковий журнал «Освітологія»*. Вип. 7. Київ-Варшава: ВП «Едельвейс», 2018. С. 59–64 (міжнародні наукометричні бази: *IndexCopernicus*, *InfoBase Index*, *Google Scholar*, *Citefactor*, *Research Bible*, *Directory of Research Journals Indexing*, *Biefeld Academic Search Engine*, *Eurasian Scientific Journal Index*, *Journal Factor*, *ERIH PLUS*, *Information Matrix for the Analysis of Journals*) (категорія Б)

19. Самохвал О. О. Сучасна стратегія змін і розвитку професійної освіти Австрії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2018. Вип. 55. С. 169–175 (міжнародні наукометричні бази: *IndexCopernicus*, *Google Scholar*) (категорія Б)

20. Самохвал О. О. Туристична освіта університетського рівня в німецькомовних країнах Західної Європи: історична ретроспектива та сучасний стан. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України* (Електронне наукове фахове видання). Хмельницький: Національна академія Державної прикордонної служби України. 2018. Вип. 3. С. 134–135 (міжнародні наукометричні бази: Google Scholar). URL: http://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/10/visnik_3_2018_pdn.pdf

21. Самохвал О. А. Основные тенденции модернизации системы профессионального образования Швейцарии: исследование и анализ. *Open Access Peer-reviewed Journal «Science Review»*, 2018. Number 2(9). Р. 69–76 (міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google Scholar, Academia, Cross Ref, ISSN National Centre, ResearchBib, World Cat)

22. Samokhval O. The Trends of Current Vocational Education and Training Reforms in Luxembourg: Review and Analysis. *Scientific journal «EUREKA: Social and Humanities»*, 2018. Volume 2(14). Р.59–67 (міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google Scholar, ERIH PLUS, ResearchBib, Eurasian Scientific Journal Index, IndianScience.in, SIS, I2OR, WorldCat, PИИЦ)

23. Samokhval O., Logosha R., Bondarenko V., Pavelkiv R., Petrenko O. Entrepreneurship Education of Future Economists in the Process of Preparation. *Journal of Entrepreneurship Education*, 2019.Vol. 22 (6). Р.1–6. (міжнародні наукометричні бази: Scopus (Q2), SCIMAGO, ProQuest, LexisNexis, Cengage Gale, UGC, Google Scholar, CiteFactor, SIS, DRJI, CNKI, Open J-Gate, Questia)

24. Самохвал О. О., Войнаровська Н. В. Загальні закономірності підготовки фахівців у закладах туристичної освіти німецькомовних країн Західної Європи. *Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2019. №2(29). С. 34–39 (міжнародні наукометричні бази: IndexCopernicus, CrossRef, WorldCat, DOAJ, BASE, ResearchBib, DRJI, CiteFactor, OAJI, Ulrich's Periodicals, Directory Scientific Indexing Services, Sherpa/Romeo, Advanced Science Index, GIF, ISJ, Journalindex, Journal TOCs, PИИЦ, GIGA Information Centre)

25. Самохвал О. О., Войнаровська Н. В. Peculiarities of tourism and hospitality professionals' foreign bilingual education (teaching German after English). *Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський*, 2019. Вип. 26, Ч.2. С. 310–314 (міжнародні наукометричні бази: Index Copernicus, Google Scholar, CEJSH)

26. Самохвал О. О. Інтернаціоналізація вищої професійної освіти Німеччини в умовах полікультурного європейського простору. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. 2020. Вип. 62. С. 158–163 (міжнародні наукометричні бази: IndexCopernicus, Google Scholar) (категорія Б)

Опубліковані праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

27. Самохвал О. О. Формування професійних якостей майбутніх фахівців сфери гостинності в процесі вивчення іноземних мов. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України». Ч. 2. Вінниця: Видавничо-

редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2015. С. 567- 575

28. Samokhval O. O. Bildung der multikulturellen Kompetenz der zukünftigen Dolmetscher durch Fremdkommunikationsmittel. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції *«Актуальні проблеми сучасної транслятології, лінгвокраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації»*. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2016. С.95–99

29. Самохвал О. О. Соціально-економічні чинники розвитку туризму у німецькомовних країнах Євросоюзу в ХХ столітті. Матеріали III-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю *«Соціальна педагогіка і соціальна робота: виклики сьогодення»*. Тернопіль: Вектор, 2015. С.129–134

30. Самохвал О. О. Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародного ринку туристичних послуг. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції *«Туристична освіта: європейський вимір»*. Львів: «Манускрипт», 2017. С.98–106

31. Самохвал О. О. Особливості державного регулювання профосвіти Австрії. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції *«Актуальні проблеми вищої професійної освіти України»*. Київ: НАУ, 2017. С. 109–111.

32. Самохвал О. О. Теоретичне обґрунтування неперервної професійної освіти фахівців туристичної галузі у Німеччині. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів *«Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень»*. Вінниця, 2017. С. 86–90.

33. Самохвал О. О. Особливості трилінгвальної системи освіти Люксембургу. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю *«Актуальні проблеми сучасної транслятології, лінгвокраїнознавства та теорії міжкультурної комунікації»*. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2018. С. 144–149.

34. Самохвал О. О. Порівняльна характеристика загальних тенденцій організації туристичної освіти університетського рівня в німецькомовних країнах західної Європи. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції *«Актуальні проблеми вищої професійної освіти України»*. Київ: НАУ, 2020. С. 162–165.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

35. Самохвал О. О., Войнаровська Н. В. Віртуальна екскурсія як інноваційний метод лінгвокраїнознавчої підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери. *Наукові записки. Сер. Філологічна*. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька Академія», 2013. Вип. 33. С. 312–315

36. Samokhval O. O. The module-competence approach to foreign language and vocational training of future managers in hospitality business. *Scientific Letters of International Academic Society of Michal Baludansky*. Volume 3. № 2. Slovakia, Kosice, 2015. P. 25–27.

37. **Самохвал О. О.**, Черній Г. В. Особливості використання комунікативного тренінгу в процесі іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна: зб. наук. пр. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип. 56. С. 273-275*

38. Самохвал О. О. Концептуальні підходи до аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі. *European Humanities Studies: Education and Training. East European Institute of Psychology*. Т. II. Kyiv, 2016. С. 29–40 (*міжнародні наукометричні бази: IndexCopernicus, Google Scholar*)

39. Самохвал О. О. Теоретичні основи змісту професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі у ВНЗ України. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. № 11 (38). Част. 3. 2016 р. С. 497–500 (*міжнародні наукометричні бази: IndexCopernicus, Google Scholar, CiteFactor, ResearchBible*)

40. Самохвал О. О. Тенденції розвитку туристичної освіти в Швейцарії: історичний огляд та сучасні реалії. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Дрогобич: вид-во «Молодий вчений», 2018. № 9 (61). С. 69–73 (*міжнародні наукометричні бази: IndexCopernicus, Google Scholar, CiteFactor, Research Bible*)

41. Samokhval O. Current Reforms in the System of German Higher Vocational Education and Training. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. Slovakia, Kosice, 2018. Vol. 6. Issue 4. P. 141–144

42. Самохвал О. О. Інституційні засади формування механізму державного регулювання туристичної галузі Австрії. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. Київ: ТОВ «Центр учбової літератури». 2018. № 7 (15). С. 61–69 (*міжнародні наукометричні бази: IndexCopernicus, Google Scholar, PBN, ResearchBib, Electronic Journals Library, Open J-Gate, BASE, Ulrichsweb Global Serials Directory, Academic keys, Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky*) (**категорія Б**)

43. Самохвал О. О. Українські реалії в умовах глобалізації міжнародного ринку туристичних послуг. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*. № 12. Львів: ЛІЕТ, 2017. С. 19–27

44. **Samokhval O.** Contemporary system of tourist education in the German-speaking countries of Western Europe: common features and peculiarities. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*, 2019. Vol. 7, Issue 4. P. 88–91

Методичні рекомендації

45. Самохвал О. О. Завдання до практичних занять з дисципліни «Друга іноземна мова» для підготовки бакалаврів галузі знань 1401 Сфера обслуговування напряму підготовки 140101 Готельно-ресторанна справа спеціальності 14010101 Готельна і ресторанна справа. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, Вінниця, 2013. 82 с.

46. Самохвал О. О. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни «Друга іноземна мова» для підготовки бакалаврів галузі знань 1401 Сфера обслуговування напряму підготовки 6.020107 Туризм. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2013. 70 с.

47. Самохвал О. О., Петрунчак О. О. Ділова гра «Geschäftsverhandlungen mit oder ohne Konflikten» з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням) (німецька)» для підготовки бакалаврів усіх спеціальностей. Вінниця: Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, Вінниця, 2013. 30 с.

48. Самохвал О. О. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни «Друга ділова іноземна мова» для підготовки бакалаврів усіх спеціальностей. Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ, 2014. 52 с.

49. Самохвал О. О. Програма та робоча програма з дисципліни «Друга іноземна мова» для здобувачів ОС «бакалавр» 073 «Менеджмент» спеціалізації «Туристичний менеджмент». Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2016. 49 с.

50. Самохвал О. О. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни «Друга іноземна мова» для підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації «Туристичний менеджмент». Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 68 с.

АНОТАЦІЇ

Самохвал О.О. Тенденції розвитку туристичної освіти у вищих навчальних закладах німецькомовних країн Західної Європи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук (доктора наук) за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» (011 «Науки про освіту»). – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2020.

У дисертації розглянуто теоретико-методологічні засади розвитку систем неперервної туристичної освіти в німецькомовних країнах Західної Європи, проаналізовано їх становлення та розвиток; визначено специфічні внутрішні національні, зовнішні загальноєвропейські та світові чинники, що зумовили формування концепції туристичної освіти в цих країнах; досліджено особливості формування концепції неперервної туристичної освіти в Німеччині, Австрії, Швейцарії, Люксембургу та Ліхтенштейну в умовах закономірного структурування, функціонування, еволюції туристичної освіти на основі цілісного аналізу педагогічних, політичних та економічних процесів. Обґрунтовано періодизацію становлення і розвитку неперервної туристичної освіти в європейських країнах, яка охоплює три основних етапи (формуючий, організаційний, новітній). Сформульовано напрями імплементації досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі в ЗВО німецькомовних країн Західної Європи в систему туристичної освіти України.

Ключові слова: тенденції розвитку, туристична освіта, фахівець туристичної галузі, педагогіка туризму, заклад вищої освіти, модель підготовки, німецькомовні країни, Західна Європа.

Самохвал О.А. Тенденции развития туристического образования в высших учебных заведениях немецкоязычных стран Западной Европы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук (доктора наук) по специальности 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики» (011 «Науки об образовании»). – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, 2020.

В диссертации рассматриваются теоретико-методологические основы развития систем непрерывного туристского образования в немецкоязычных странах Западной Европы, проанализирован процесс его становления и развития; определены специфические внутренние национальные, внешние общеевропейские и мировые факторы, обусловившие формирование концепции туристского образования в этих странах; исследованы особенности формирования концепции непрерывного туристского образования в Германии, Австрии, Швейцарии, Люксембурге и Лихтенштейне в условиях закономерного структурирования, функционирования, эволюции на основе целостного анализа педагогических, политических и экономических процессов.

Обоснованно периодизацию становления и развития непрерывного туристского образования в европейских странах, которая охватывает три основных этапа (формирующий, организационный, современный). Сформулированы направления имплементации опыта профессиональной подготовки будущих специалистов туристической отрасли в ВУЗ немецкоязычных стран Западной Европы в систему туристского образования Украины.

Ключевые слова: тенденции развития, туристское образование, специалист туристической отрасли, педагогика туризма, учреждение высшего образования, модель подготовки, немецкоязычные страны, Западная Европа.

Samokhval O.O. Tendencies of Tourism Education Development at Higher Education Institutions in German-speaking Countries of Western Europe. – Manuscript.

Thesis for a Scientific Degree of a Doctor of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 – “General Pedagogy and History of Pedagogy” (011 “Sciences of Education”). – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, 2020.

The doctoral thesis deals with the theoretically methodological principles of the development and formation of continuous tourism education systems in German-speaking countries of Western Europe. The peculiar internal national, external European and world factors that influenced the concept of tourism education development in these countries were determined; features of development of continuous tourism education concept in Germany, Austria, Switzerland, Luxembourg and Liechtenstein within the regular structuring, functioning, evolution of tourism education on the basis of holistic analysis of pedagogical, political and economic processes were studied. The trends of tourism education development in Ukraine are empirically identified and grounded, and possible ways of their implementation in the national system of tourism education under the new socio-economic conditions are substantiated.

The main directions of organizational and pedagogical mechanism in improving the process of formation and development of tourist education at higher education

institutions of German-speaking countries of Western Europe and in Ukraine are considered.

The chronological periods of continuous tourism education formation and development in European countries, that include three main stages (forming, organizational, modern), are substantiated..

The formation and development of new philosophy of tourism education, its transformation into a strategy and paradigm of education in historical perspective is analyzed. The process of transforming the goals, tasks, character and functions of education, forms of its delivery, defining the roles of those who study and those who teach are considered; the crisis of classical model and system of education, the main point of which is the contradiction between the existing educational system and real living conditions of society is characterized.

The development of tourism education at higher education institutions of German-speaking countries in the context of globalization and internationalization of the world tourism economy is determined, the models and problems of tourism education are underlined, the development strategy of tourism education structure are analyzed, the legal base and the financing system is considered.

The methodology of measuring the quality of skilled workers vocational education and training is considered, the general laws and local features of this process are determined. Based on the systematic approach, the concept of tourist education system as a form of the theoretically methodological system's subsistence is scientifically substantiated, its components are considered, its characteristics at the present stage of development of society and professional pedagogy are determined.

It is revealed that the development tourism education nowadays is accompanied by the processes, such as implementation of innovative, interdisciplinary approaches within the development of curricula and programs, modernization of the vocational education and training content based on integrated training courses; provision of international experience in obtaining tourist education by future specialists in the process of implementing student exchange programs; enhancing the practical component of future skilled workers' vocational education and training in tourism with the involvement of leading tourist enterprises to the educational process.

The results of the careful analysis of scientific literature show that all forecasts indicate that during the next decade, tourism activity will reach new heights and will therefore continue to contribute to job creation and increase the welfare of society. Tourism can also become an important factor in preserving natural and cultural resources, their beneficial but balanced and viable use.

The results of the doctoral research show that the main conclusions and provisions of the thesis can be used in the directions of implementation of the state program on tourism development in Ukraine, drawing up the higher education standards of specializations in tourism, developing the relevant educational-methodical paper trial for higher educational establishments that prepare bachelors and masters of sciences.

Key words: tendency, tourism education, tourism specialist, tourism pedagogy, higher education institution, training model, German-speaking countries, Western Europe.